№ 163 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 28 ՅՈՒԼԻՍԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 28 ՅՈՒԼԻՍԻ № 16[3]

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ. Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».

TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Եղիսաբէթ Աբրամեան Թիւնիբէկեանը սրտի կսկիծով յայտնում է իր ազգականներին և ծանօթներին իր թանգագին և անմոռանալի ամուսնու՝

ԵՍԱՅ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ ԹԻՒՆԻԲԷԿԵԱՆԻ

յանկարծակի մահը, որ տեղի ունեցաւ յուլիսի 23-ին: Մարմնի յուղարկաւորութիւնը երեքշաբթի, յուլիսի 28-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին հանգուցեալի բնակարանից (Վելիամինովսկայա 12) դէպի Վանքի մայր եկեղեցին: Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը:

496. 2—2

«ՄՇԱԿԻ» ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ ԾԱԽՎՈՒՄ Է Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ կազմած

ՍԱՍՈՒՆԻ ՔԱՐՏԷԶԸ

փոքրադիր: Հատը 5 կոպէկ: Ծանրապահածաւթով հատը 8 կ.: Գումարով գնողներին զեղչ

„ՏԱՐԱԶԸ", լինելով միակ հայ իլլիւստրասիոնը Ռուսաստանում, հրաւիրում է հայութեան բոլոր խաւերին ուղարկել պատերազմին վերաբերեալ հայ զինւորական գործիչների, վիրաւորեալների, յաղթական մահով պսակված հերոսների, քաջերի մարտիկների, սանիտարական խմբերի, հիւանդանոցների, ռազմական նկարներ և լուսանկարներ, հէնց սրանց ետեւն էլ գրելով նկարի պարզ բովանդակութիւնը, հերոսի անունը և այլն:

առ. 13. 2—1

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական: Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յուլիսի 23-ին ծովամերձ շրջանում հրացանաձգութիւն և թնդանօթաձգութիւն էր:

Օլթիի ուղղութեամբ թիւրքերի բոլոր յամառ հակայարձակումներն ուժեղ թնդանօթային կրակի պաշտպանութեամբ՝ վանվեցին և մենք մեր ձեռքում պահեցինք թիւրքերից խլած դիրքերը: Թիւրքերն եռանդով խրամատներ են փորում:

Սարըկամըշի ուղղութեամբ մեզ համար աջոգ կռիւ է թիւրքերի դէմ ճակատ առ ճակատ. Ռազմական ընդհարումները զարգանում են Մերգէմիրի լեռնանցքի շրջանում:

Ալաշկերտի ուղղութեամբ մեր գործողութիւնները զարգացան աջողակ. Թիւրքական կարեւոր դիրքերից մինը բարձր լեռնանցքի վրա մենք վերցրինք խիզախ արշաւով թիկունքից յարձակվելով սուիններով, որի ժամանակ մեծ թւով թիւրքեր սրի քաշվեցին, շատերը գերի ընկան: Բացի դրանից՝ մենք ձեռք ձգեցինք մի գնդակացիր և զէնք:

26 յուլիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական: Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յուլիսի 24-ին կռիւները շարունակվում են ամբողջ զօրաճակատում:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ՍՈԼՈՒՆ.—Ցարգրադից հաղորդում են, որ յուլիսի 21-ին Էնվէր-փաշան դիմեց Դարդանել, զննեց թիւրքաց զօրքին և ամրութիւնները և այնտեղից վերադարձաւ Ադրիանուպոլիս:

Անգլիական մի սուզանաւ անցել շաբաթ ական նետեց Ղալաթիայի կամուրջի վրա, բայց անաջող: Սկիւտարի թիւրքաց մարտկոցները, կրակ բանալով սուզանաւի վրա, աւերեցին Ղալաթիայի մաքսատան մեծ մասը:

ԱԹԷՆՔ.—Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ Մարմարա ծովում նկատվել են դաշնակիցների 7 սուզանաւ: Մի քանի օր առաջ այդ սուզանաւերը ռմբակոծեցին մի գնացք և Գէկմէջի տունելը և Դիլիս-Կիլէսին՝ Իզմիդի ծոցում, ըստ որում աւերեցին մի քանի վագոն ու մի շոգեմեքենայ: Մի ուրիշ սուզանաւ ականով ջրասուզեց Մալթեփէի մօտ մի մեծ շոգենաւ քարածուխով:

ՍՈԼՈՒՆ.—Պորտո-Լագօսի վրա սահմանված աւելի խիստ հսկողութեան պատճառով, գերմանական սուզանաւերը ստիպված էին հեռանալ իրանց ծովային գլխաւոր կանգառատեղից. Նրանք այժմ երեւացել են Էնօսի մօտ: Դաշնակից նաւատորմը միջոցներ ձեռք առաւ ծովափը պաշտպանելու համար: Երէկ անգլիական մի շոգենաւ ժխրակոծում ափ հանեց 700 զինւոր, որոնք յետոյ նաւ նստեցին և դիմեցին անյայտ ուղղութեամբ:

ՓԱՐԻԶ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ յուլիսի 19-ից ոչինչ աչքի ընկնող գործողութիւն տեղի չունեցաւ: Շարունակ թնդանօթային կռիւներ են և օդագնացները նետում են ռումբեր:

ԱԹԷՆՔ.—Նորանոր ուժեր են գալիս Գալլիպոլի թերակղզին: Արտիլերիական կռիւները շարունակվում են անընդհատ:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Թիֆլիս Քաղաք. Կրեդիտային Ընկերութիւնը, ի պատասխան Վեհ. Կաթողիկոսի կոչի, ամսիս 25-ին կայացած իր նիստում որոշեց փոխադրել Վեհափառին 8000 ր. փախստականների համար:

«Баку»-ն հաղորդում է, որ Բագուի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութիւնը պատրաստել է գեղօրայք 3 գաշտային գեղատան համար՝ Էջմիածին ուղարկելու փախստականների համար: Ընկերութեան խորհուրդը դիմել է ռազմական հաղորդակցութիւնների կառավարիչ գեն. Կարպովին, խնդրելով տեղ տալ այդ իրերը ուղարկելու:

Բագուի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութեան խորհուրդը, բացի Էջմիածնի Եղբայրական Կոմիտէտին փախստականների օգտին ուղարկած 10,000 ր., օրերս փոխադրել է նաև 15,000 ր. և մտադիր է առաջիկայ շաբաթ ուղարկել նոր գումարներ:

Յուլիսի 23-ին կոմսուհի Վորոնցով-Դաշկովայի նախագահութեամբ կայացաւ պատերազմից վնասվածներին օգնող կովկասեան գլխաւոր կոմիտէտի նիստը, որտեղ երեւաց, որ, կոմիտէտի ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, Ներկայումս դէպի Անդրկովկաս են դիմում 100,000 փախստականներ, դրանցից 25,000 Իգդիր: Որոշվեց անմիջապէս կոմիտէտի Երեւանի ճիւղին ուղարկել 50,000 ր., 25,000 րուբլի փախստականներին նախնական օգնութիւն ցոյց տալու, դարձեալ նոյն նպատակի համար Թիֆլիսի նահանգապետին 10,000 րուբլի: Միաժամանակ առաջարկվեց Կարմիր Խաչի բժշկական մասի կառավարիչ պրոֆ. Միրոտվորցեվին կազմել և Իգդիր ուղարկել սանիտարական մի փոքրիկ խումբ: Նոյն նիստում ընտրվեց մի յանձնաժողով՝ փախստականներին տեղաւորելու, դաստաւորելու և ուտելիք մատակարարելու համար: Յանձնաժողովի անդամներ են ընտրված՝ երկրագործութեան դեպարտամենտի կովկասեան լիազոր Կ. Ի. Շաշկովսկի, Թիֆլիսի դատաստանական պալատի աւագ նախագահ Ա. Ա. Զերիշեվ, կոմիտէտի գործերի կառավարիչ Ա. Ա. Պավլով և Մեսրոպ եպիսկոպոս:

Պետրօգրադից հեռագրում են, որ փախստականների մասին եղած խորհրդակցութեան մէջ Գապաջանեանը հարց յարուցեց նոր գումարներ բաց թողնելու հայ փախստականներին:

Թիֆլիսի Ժողովարանի մի քանի անդամներ ձեռնարկել են հանգանակութեան յօգուտ թիւրքահայ փախստականների: Հանգանակված գումարից երէկ փոխադրվել է Էջմիածին՝ Վեհ. Կաթողիկոսի անունով 1000 րուբ.: Հանգանակութիւնը շարունակվում է:

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Р. Сл.»-ին հեռագրում են, որ Կ. Պոլսում հսկայական հրդեհներ են: 30,000 մարդիկ մնացել են անապաստան: Բ. Դուռը նրանց արտաքսում է, Փոքր-Ասիայում յուղմունքներից խուսափելու համար:

Հեռագրում են, որ իտալական դեսպանը թողնում է Կ. Պոլիսը:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ

Բիթլիսի շրջանի հայ փախստականների ծայրը արդէն հասել է Թիֆլիս: Այս օրերս մենք տեսնվեցինք մի խումբ փախստականների հետ, որոնք եկել են Ախլաթի գաւառից: Նրանք անցել են Մուշի վրայով, ապա Մանազկերտ և ռուս զօրքի օգնութեամբ հասել մեր հողը: Ճանապարհին նրանք կրել են սարսափելի զրկանքներ ու տանջանքներ:

Նրանք պատմում են սարսափելի բաներ:

Մեր այն հարցին, թէ ինչպէս սկսվեց հալածանքը և կոտորածը Բիթլիսի շրջանում, փախստական հայերից մէկը մեզ պատմեց հետեւեալը.

— Ամենից առաջ,—սկսեց նա,—կառավարութիւնը սկսեց հաւաքել մեր զէնքերը սաստիկ սպառնալիքների տակ: Իր ձեռքին ունենալով զէնք ունեցող հայերի ցուցակները, նա մեզ մէկ-մէկ կանչում էր ատեան և պահանջում մեր զէնքերը, չը տալու դէպքում՝ նա սպառնում էր կախել, սպանել և այրել մեզ. պատահում էին դէպքեր, երբ զէնք չը ունեցողներին դաղում էին շիկացած երկաթէ ձողերով: Ընտանիքներին քշում էին գերի կամ հետը տանում: Այդպիսով կառավարութիւնը հետզհետէ զինաթափ արաւ բոլոր հայերին, հաւաքեց տարաւ մեր բոլոր ցորենը, հացը, ունեցածը և մի-երկու շաբաթ յետոյ սկսեց կոտորածը: Քիւրդերը, միացած՝ թիւրք զօրքի հետ, կողոպտեցին ու կոտորեցին գիւղերը: Նրանք ուղղակի յարձակվում էին տների վրա, մտնում ներս, հաւաքում՝ ինչ դուր էր գալիս իրանց, վերցնում գեղեցիկ աղջիկներին, կանանց և տղամարդկանց ու 10—15 տարեկան երեխաներին տանում իրանց հետ. ընդդիմացողներին կամ դժգոհ դէմք ցոյց տւողներին խփում էին հրացանով կամ սրով և սպանում տեղն ու տեղը: Մեր գիւղերը այսպիսով բոլորովին ոչնչացվեցին: Փախչողներ եղան շատ քիչ: Շատ տեղերում կանանց, երեխաների, մարդկանց՝ 50—60 հոգու միասին՝ կապում էին իրար և ձգում Վանայ ծովը: Որեւէ գործի անընդունակ մարդկանց՝ թիւրքերը կամ քիւրդերը մերկացնում էին, շորերը վերցնում և նրանց թողնում այնպէս: Մենք փախածներս մահից աւելի վատ դրութեան մէջ ենք եղել: Փախուստի միջոցին գիշերը ճանապարհ ենք եկել, ցերեկը թաքնվել: Մեր փախուստը Ախլաթից՝ սկսվեց Համբարձման տօնից: Սարից սար անցնել, շատ օր սոված, շատ օր կանաչ արածելով, ժախ ու բոխ ուտելով վերջապէս հասանք Մանազկերտ: Սարերում էլ մենք ազատ չէինք: Երբեմն մեզ պատահում էին քիւրդ կամ թիւրք աւազակախմբեր և կոտորում կամ կողոպտում մեր վրայի զգեստը:

— Ազատվողներ եղա՞ն կոտորածից:

— Ազատվողներ շատ քիչ եղան. մեր գիւղից, Նուշտեանից, որը ունի 1000 բնակիչ, ազատվեց միայն 38 հոգի, որի շատ մասը կանայք են: Տղամարդկանց շատերի կիները տարան: Հէնց իմ կինը թիւրքերը տարան:

Այս խօսքերը փախստական հայն արտասանեց մի այնպիսի եղանակով, որ կարծես թէ իր դանակն են խլել կամ մէջքի գօտին:

Այսպէս հաշտ ու հանդարտ է դարձել նրա ձայնը բազմաթիւ օրերի քաղցից և անլուր տանջանքներից յետոյ:

— Ձեր հարեան գիւղերումն էլ մեծ կոտորած եղաւ:

— Ամեն գեղ, ամեն տեղ,—բացագանչեց փախստականը.—ամեն տեղ, ուր հայ կայ, որտեղից մենք անցել ենք: Կոտորածը մեծ է եղել գլխաւորապէս Վանի, Մուշի, Բաղէշի և Խնուսի շրջաններում: Մուշի Վարդենիս գիւղում մօտ 2000 հոգի՝ մարդ, կին, երեխայ միասին հաւաքում, լցնում էին տների մէջ և տունը կրակում: Այսպիսի բաներ եղել են շատ գիւղերում:

— Փախստականները կարողացա՞ն իրանց հետ որեւէ բան բերել:

— Ամեն մարդ ազատել է միայն իր գլուխը: Ո՞րտեղից կարող էին որեւէ բան բերել, երբ շատերը ձգում էին իրանց երեխաներին և այնպէս փախչում:

Այս պատմութիւնն անող փախստականը մեծ շնորհակալութեամբ էր խօսում ռուս զօրքի մասին, որ ճանապարհին իրանց տըւել է հաց, շոր, օգնել է ճանապարհ կըտրելու, թոյլերին նստեցրել է ձիերի կամ կառքերի և այլն:

Բոլոր փախստականները հիւծված, կըմախք են դարձած բազմաթիւ օրերով ճանապարհ կտրելուց և շաբաթներով քաղցած մնալուց:

Ամենքը այս րոպէիս նեղ վիճակի մէջ և օրվայ հացի կարօտ են:

Ս.

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐԸ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Ինչպէս յայտնի է, համաշխարհային պատերազմի բռնկումով համաշխարհ տարածված հայերը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տւին դէպի պատերազմական հարցերը և մեզ դաշնակից երկիրներում մինչև իսկ կազմակերպվեցին յատուկ հայ կամաւոր զինւորների խմբեր, որոնք տեղական զօրքի շարքերը մտած՝ մաքառում են գերմանացիների դէմ. այդպէս, հայ կամաւորներ կան ֆրանսիական բանակում. այդ մասին «Մշակի» ընթերցողները գիտեն Ա. Ջօպանեանի նամակներից. կամաւորներ կան և անգլիական բանակում. ստորև մենք բերում ենք ֆրանսիական բանակում կռւող մի հայ կամաւորի նամակը, որ շատ բնորոշ է, և պատկերացնում է այն կամաւորների հոգեկան ապրումները: Նամակը ուղղված է մտանուոր անձի և գրված է յունիսի 3-ին:

«... Երբ ընկերէս իր ողջ ըլլալուն լուրն առի, ուրախութենէս գինովցած էի. մէկ քանի ժամուան հանգստանալու քունս կորսնցուցի ուրախութենէս, ու կը շտապեմ գրել քեզ, որքան որ սիրտ կայ, որքան որ տրամադրութիւն ձգած են հայկական սարսափները, որոնք զգայուն սիրտս վարդուտակն ու վրայ ըրած ու չափազանց նեղ վայրին, տխուր ու անհանգիստ դարձուցած են:

«Ինն ամիսէն աւելի է, որ միջազգային քաղաքակրթութեան, և անուղղակիօրէն մեր դատի համար նորէն գիրքն ու գրիչը ձգած՝ զէնքի մարդ է դարձած՝ տխուր, զգայուն ու լուռ Լեւոնը, իսկական զէնքի մարդ, որպէս հին վայրենիները լեռներում, անտառներում, հողին տակ որպէս խլուրդներ ու մկներ կը փորենք, կաշխատինք, կը տանջուինք օր ու գիշեր. ու ինչու համար. որպէս թէ իրաւունքի, արդարութեան համար: Այո, քաղաքակրթութեան, իրաւունքի արդարութեան և ազատութեան համար, եթէ սակայն ասոնք իրականանան մեզ համար եւս, մեզ, որ երկրագունդիս ամենէն դժբաղդ, ամենէն շատ տառապող ու ապրելու, յառաջանալու ամենարդար պահանջը ունեցող ժողովուրդը լինելու ենք. Ինչ կըսեմ, իրաւամբ ենք, որ դժբաղդաբար այս ամենակուլ պատերազմը մեր անբաղդ ազգին առջև դրեր է դամոկլեան սրի պէս, աւելի քան երբեք, սպառնալից՝ լինել-չլինելու կենսական հարցը: Անգամ մըն ալ այս վերջին բաժակը պէտք կըլլայ կուլ տալ մեր ուեր ու քանդուած հայրենիքն ու անոր դժբաղդ ժողովուրդը, չեմ կասկածիր, բայց յոռետեսական մտքերը շատ անգամ գլխս խռովել կը մխրճեն, որ եթէ շարունակեմ, կը խենթենամ, բայց կաշխատիմ անհոգութեան տալ այս մեր ծանր ու անտանելի մարդասպան, գազանական կեանքը տեսնելով: Ապրէ, սիրելիս, ապրեցէք գոնէ ուեր հայրենի օջախը քիչ մը վերաշինելու, նորէն հոն բոյն դնելու, և հայութեան անունը չկորսնցնելու ու վառ պահելու համար: Կուգան օրեր, երբ պարծանքով կը պատմէք ապագայ սերնդին, որ հայ կամաւորները ֆրանսիական բանակում, ռուսական և անգլիական բանակներում ցոյց տւին իրենց ալտրուիստական ոգին, ցոյց տւին իրենց հոգիի ու մտքի բարձրութիւնն և ազնւութիւնը, և անոնք օգնօրուած կաշխատին կանգուն պահել Հայկի տունը, այդ հին, տխրանեան, հսկայ ազնիւ գերդաստանի շառաւիղները և մշտնջենական կը դարձնեն հայ ցեղի անունը, որչափ գոյութիւն կունենայ մեր երկրագունդը, ստ դժբաղդ ցեղի կտորը...

«Ինն ամիսէ ի վեր որպէս կամաւոր, բայց եօթը ամիս է, որ պատերազմի դաշտումն ենք: Մինչև վերջերս Aisne-ի շրջանումն էինք, բայց 14 օրէ ի վեր փոխադրուած ենք Marne-ի շրջանը, ուր Ֆրանսայի ամենէն փառաւոր և նմանը չունեցող ճակատամարտը մղուեցաւ անցեալ սեպտեմբերին: Մեր խրամատը (Թռանշէ) թշնամիէն 400 մետր հեռու է, որ մեր կեդրոնը կը կազմէ. աջ կողմերնիս մերոնց գծերը հետզհետէ կը մօտենան թշնամիին, այնպէս որ ամենամօտիկ թռանշէն թշնամիի թռանշէէն ութսուն մէտր միայն հեռու է, ուրկէ կը խօսին իրար հետ շատ անգամ, կը հայհոյեն իրարու և ապա կը խօսին իրար հետ գնդակներով: Նոյնպէս կընեն և ձախում, որուն ամենամօտ թռանշէն 200 մետր հեռու է: Երէկ խիստ տարօրինակ դէպք մը տեղի ունեցաւ, հէնց օրը ցերեկով. բայց սիրտ չունիմ, որ պատմեմ, թէև շատ յանդուգն ու ծիծաղաշարժ դրուագ մը կը կազմէ յուշատետրիս մէջ:

«Մենք կը գտնուինք Րէյմսէն արեւելք, ուրեմն այս նշանաւոր ամրութեան և Վէրդէօնի միջև: Կը խօսուի, որ Նանսիի կողմերը պիտի երթանք, բայց անստոյգ է»:

Ապա նամակագիրը իր զարմանքն է յայտնում, թէ ինչու ռուսական բանակը և կամաւորները ձմեռը քաշվեցին մի քանի շրջաններից և գարնանը չը կարողացան վերագրաւել ու թոյլ տւին Մեծ Հայքի հայ ժողովրդի բնաջնջումը դիւրացնելու:

Գ. Տ.-Ռ.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.— Պաշտօնական: Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Դվինայի և Նէմանի միջև յուլիսի 24-ին շարունակվեցին կռիւներն առանց զօրաճակատը փոփոխելու:

Կովնոյի մօտ թշնամին յարձակումներ է գործում բերդի առաջակայ դիրքերի վրա:

Նէմանի ձախ ափում մեր լայնաբերան թնդանօթները եռանդով ռմբակոծում են։ Օսովէցի մօտ թշնամին յուլիսի 24-ի արշալոյսին սկսեց ուժեղ կրակ և, արձակելով թունաւոր գազեր մեծ քանակութեամբ, գրոհ տուեց բերդի դիրքերի վրա, ձեռք ձգելով Սօսնի մօտի ամրութիւնները, բայց մեր հակայարձակումներից և կրակից ամենուրեք վանվեց։

Նարէվի վրա յամառ ճակատամարտ է։ Օստրով տանող ճանապարհների վրա թշնամուն յուլիսի 24-ին, մի շարք արիւնահեղ կռիւներից յետոյ, աջողվեց մի փոքր առաջանալ և ընդլայնել իր գրաւած տարածութիւնը։ Սէրոցկի շրջանում թշնամու յախուռն յարձակումները երեկոյեան աջողութեամբ վանեցինք մենք։

Վիսլայի վրա հրացանազութիւն է. մեր լայնաբերան թնդանօթները աջողութեամբ ռմբակոծում էին լոյս յուլիսի 24-ի գիշերը Վիսլայի վրա կատարվող թշնամու կամրջային աշխատանքները։

Վիսլայի և Բուգի միջև անհամեմատ յամառ կռիւները տեղի էին ունենում Կուրովի մօտից մինչև Կօցկ և Վէպրժի աջ ափի շրջանում, Լէնչնայից դէպի հիւսիս։

Բուգի, Զօլոտայա-Լիպայի և Դնէստրի վրա փոփոխութիւն չը կայ։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Բազմեկ շրջաններից տեղեկացնում են, որ վերջին օրերը ոչ մի խոշոր զօրաշարժում թշնամին չէ ձեռնարկել Բալտիկ ծովում։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Րիգայի ուղղութեամբ մենք մաքրեցինք թշնամուց Դվինայի, Էկաու գետի և Աա գետի ներքին հոսանքի միջև եղած տարածութիւնը։ Պոնեվեժից դէպի արևելք եղած ճանապարհների վրա կռիւները շարունակվում են առաջվայ պէս, առանց էական փոփոխութեան։ Թշնամու յարձակումները Կօվնօյի և Օսովէցի վրա՝ ետ մղվեցին մեր կողմից յուլիսի 24 ին, իսկ հետևեալ օրը չը վերսկսվեցին։ Նարեվ գետի գծից թշնամին շարունակում է լարված յարձակումները ամբողջ ռազմաճակատով, ըստ որում թշնամու գլխաւոր ուժերը ուղղված են Լոմժա-Օստրով մասի վրա։ Միջին Վիսլայի աջ ափում յուլիսի 25-ի օրը անցաւ առանց նշանաւոր ռազմական ընդհարումների։ Վէպրժ գետի ձախ ափում յամառ կռիւներ են վերջապահ գնդերի միջև։ Հակայարձակումների ժամանակ մենք վերցրինք մի քանի հարիւր գերի։ Վէպրժի և Բուգի միջև էական փոփոխութիւն չը կայ։ Բուգի ձախ ափում, Տուրի և Լուգի միջև, աջողութեամբ նեղեցինք թշնամու առաջապահ մասերը լայն ճակատի վրա։ Վերին Բուգում, Զօլոտայա Լիպայում և Դնեստրում տեղ-տեղ արտիլերիական կռիւներ են։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ՓԱՐԻԶ. — Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

«Արտուայում, Սուշէի մօտ կռիւները շարունակվում են ձեռքի ռումբերով։ Արգօններում կռիւներ են պայթուցիկ ռումբերով։ Մասի աջ ափում մենք վանում ենք թշնամու յարձակումները։ Էն գետի հովտում թնդանօթաձգութիւն է։ Արգօններում թշնամին սաստիկ ռմբակոծում է մեր խրամատները։ Ապրէմօնի անտառում ուժեղ թնդանօթաձգութիւն է։ Արևմտեան Արգօններում շարունակ տաք կռիւներ են»։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից յայտնում են. Յուլիսի 24-ին Կարսօյում մենք կարողացանք առաջանալ մասնակի կերպով, գերելով 160 հոգի։ Մեր դիրիժաբլը աջողութեամբ ռումբեր նետեց Օպչինի երկաթուղային ցանցի վրա, բայց վերադարձին ենթարկվեց աւստրիական հիդրօպլանի կրակին. Իտալական դիրիժաբլը փախուստի դարձրեց թշնամու հիդրօպլանին և վերադարձաւ անվնաս։

ԾՈՎԻ ՎՐԱ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ԼՕՆԴՕՆ.—Ջրասուզվել է անգլիական «Մէնդլէնդվին» շոգենաւը. Նաւաստիներն ազատվել են։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԵՆ.—Դանիական «Գօնօ-Էմիլ» նաւը ջրասուզվել է գերմանական սուզանաւից Հիւսիսային ծովում. նաւաստիներն ազատվել են։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Կարմիր Խաչի գլխաւոր վարչութիւնն անհրաժեշտ գտաւ օգնութեան գալ փախստականներին՝ ցոյց տալով մատակարարական օգնութիւն, բանալով սննդատու կայաններ երկաթուղագծերում՝ Կարմիր Խաչի բոլոր սննդատու կայաններում օգնութիւն ցոյց տալու համար։

Մինիստրների խորհուրդը հաւանութիւն տուեց ներքին գործերի մինիստրի նախագծին, որի համաձայն հիւսիս-արևմտեան և հարաւ-արևմտեան զօրաճակատների փախստականներին խնամող մարմնի գլխաւոր լիազօրներ են կարգվում Պետական Խորհրդի անդամ Զուբչանինովը և իշխան Ուրուսովը։ Որոշված է յատկացնել այդ երկու լիազօրներին 2 միլիոն րուբլի՝ փախստականներին օգնելու գործի կազմակերպութեան համար։

Մինիստրների խորհուրդը որոշեց յատկացնել համաքաղաքային միութեանը մի միլիոն րուբլի՝ հակավարակիչ ձեռնարկութիւնների համար։

Զինւորա-ծովային և բիւջէտային մասնաժողովները միացեալ նիստում աւարտեցին զօրքի պէտոյքները հոգացող առանձին մարմին հաստատելու օրինագծի քննութիւնը։ Օրինագիծն ընդունվեց կառավարութեան խմբագրութեամբ առանց էական փոփոխութիւնների։

Պետական Դումայի ընդհանուր ժողովը փոխանակ յուլիսի 27-ի՝ տեղի կունենայ յուլիսի 29-ին։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Շուտով Բեռլինում լոյս է տեսնելու «Ռուս-գերմանական տնտեսական պատերազմ» անունով մի լրագիր, որի մէջ է միջի այլոց ցուցակագրվելու են Ռուսաստանում յարքունիս գրաւված՝ գերմանահպատակներին պատկանեալ հողերը։ Առանձին ուշադրութիւն է դարձվելու Ռուսական Լեհաստանի դրութեան։

ՆԻՇ.—«Պրէս-Բիւրօն» յայտնում է. «Ռուսաստանի, Իտալիայի, Անգլիայի և Ֆրանսիայի ներկայացուցիչները Նիշէն, բալկանեան վիճելի հարցերը լուծելու համար, հաւաքական առաջարկութիւն արին սերբ կառավարութեանը միաժամայն բարեկամական ձևով։ Առաջարկութեան նպատակն է վերացնել բալկանեան ժողովուրդների միջև ծագած տարաձայնութիւնները, հաստատելով նրանց միջև համաձայնութիւն, և մօտեցնել պատերազմը աջող վերջաւորութեան։

ՓԱՐԻԶ.—Վարշավան գրաւելու տեղեկութիւնը թէև վիշտ պատճառեց, բայց Ֆրանսիայում ընդունվեց լիակատար հանգստութեամբ։ Այն համոզմունքն է տիրում, թէ դրանից բնաւ չի փոխվի պատերազմի ընթացքը։ Մամուլը ընդհանրապէս վստահութեամբ է վերաբերվում դէպի Ռուսաստանի ուժերը և նրա վերջնական յաղթութիւնը։

ԼՕՆԴՕՆ.—Բարձր գնահատելով ռուս ազգի ջանքերը և կամենալով ամրապնդել բարեկամական կապերը, անգլիական հասարակութիւնը հիմնում է անգլօ-ռուսական լազարէթ 200 մահճակալով։ Լորդ Կրամէրը իբրև կօմիտէտի նախագահ մեկնում է Պետրօգրադ՝ Կարմիր Խաչի հետ խորհրդակցելու համար։

ՓԱՐԻԶ.—Պալատը միաձայն ընդունեց Բէնօյի առաջարկութեամբ հետևեալ ողջոյնը Պետական Դումային. «Պատգամաւորների պալատը արտայայտում է բարեկամական դաշնակից պետութեան Պետական Դումային իր խորագոյն հիացմունքը և միանում է այն հոյակապ ցոյցին, որով Կայսրը, կառավարութիւնը և ռուս ազգի ներկայացուցիչները անքակտելի միութեամբ միաբան երևան հանեցին հաստատ մտադրութիւն՝ շարունակելու պատերազմը ժողովուրդների անկախութեան համար և ընդդէմ գերմանական միլիտարիզմի ռուս քաջարի զօրքի և նրա պանծալի առաջնորդի բոլոր ջանքերով»։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Դրամատիկական գրողների և երաժշտագէտների ընկերութիւնը հանեց Աւստրիայի և Գերմանիայի հեղինակների անունները անդամների ցանկից։

ԱԹԷՆՔ.—Վենիզէլօսի կողմնակիցների և կառավարական օրգանները պնդում են, որ Յունաստանը ոչ միայն կը մերժէ տերրիտօրիալ զիջումների առաջարկութիւնը, այլ նոյն իսկ տեօրէտիկ կերպով չէ ընդունում բուլղարական պահանջները։ Երևելեան եկան պատգամաւորներ Մակեդոնիայից, որպէս զի բողոքեն կառավարութեան առաջ տերրիտօրիալ զիջումների դէմ։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Միւնխէնից հաղորդում են, որ մսի պակասութեան պատճառով՝ ազգաբնակութեանը առաջարկված է կրճատել իր պահանջները։ Բեռլինի վիճակագրական կօմիտէտի տւեալներից պարզվում է, որ 1914 թ. փետրվարի 16-ին՝ ուտեստի մի քանի մթերքներ թանգացել են 300%, գների ամենափոքր բարձրացումը կազմում է 100%։ Առևտրի պրուսական մինիստրը մի շրջաբերականով առևտրական պալատներին առաջարկում է միջոցներ ձեռք առնել ուտեստի մթերքների թանգութեան դէմ, մատնանշելով այն բանի վրա, որ պատերազմը ոչ մի դէպքում չը պէտք է համարվի հնարաւորութեան չափ շատ շահվելու միջոց։

ՓԱՐԻԶ.—Պալատը 417 ձայնով ընդդէմ 13-ի ընդունեց կառավարական օրինագիծը քաղաքի ազգաբնակութեանը ցորեն և ալիւր մատակարարելու մասին։

ՆԻՇ.—Քառեակ համաձայնութեան պետութիւնների առաջարկութեան առիթով գահաժառանգ Ալեքսանդրի նախագահութեան ներքոյ կայացաւ մինիստրների խորհրդի երկարատև նիստը, որի հետևանքները պահվում են գաղտնի։ Պատասխանի բովանդակութիւնն անյայտ է։ Քաղաքական խոշոր անցքերի պատճառով կառավարութիւնը որոշել է օգոստոսի 3-ին գումարել սկուպշտինան։ Հասարակական կարծիքը լարված ուշադրութեամբ հետևում է անցքերին։

ԱԹԷՆՔ.—Պաշտօնական աղբիւրից յայտնում են, որ կառավարութիւնը պետութիւնների նոտային պատասխանելու է բողոքով Բուլղարիային ամեն տեսակ հողային զիջում անելու դէմ, անկախ սերբիական կաբինէտի պատասխանից։ Քառեակ համաձայնութեան պետութիւնները սերբիական կառավարութեանն ուղղած նոտայում խնդրում են պատասխան, իսկ յունական նոտայում այդ խնդիրը չը կայ։

Հաստատ տեղեկութիւնների համաձայն՝ Վենիզէլօսի ժամանումը Աթէնք սպասվում է երեքշաբթի երեկոյեան։ Եւ հէնց այդ երեկոյ լիբերալ կուսակցութեան պատգամաւորները կը գումարվեն պառլամենտի նախագահ ընտրելու և ուրիշ հարցերի շուրջը խորհրդակցելու։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ.—Մեծ խմբով թիւրք և յոյն գերիներ են բերված մեր ականակիրների խորտակած առագաստանաւերի վրայից։

ԶԻՆՈՒՈՐԱ-ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՏՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 յուլիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Համագումարի նախագահ ընտրվեց Գուչկովը, օգնականներ՝ Ժուկովսկին, Լվովը, Ռեաբուշինսկին և Չէլնօկովը։

Բանալով համագումարը՝ Աւդակովը, մատնանշելով զօրքի պէտոյքների շատ պակասութիւնների վրա, ասաց, որ համագումարը կոչված է վերացնել և պարզել այդ պակասութիւնները։

Գուչկովը ընդգծեց պատմական րոպէի կարևորութիւնը։ Եթէ անցեալում եղել են սխալներ, այժմ հարկաւոր է լարել բոլոր ուժերը, որպէսզի կարելի լինի շահել կորուսած ժամանակը և հայթայթել մեր զօրքին անհրաժեշտ բոլոր պէտոյքները։

Ռեաբուշինսկին ուշադրութիւն հրաւիրեց առևտրի ու արդիւնաբերութեան մեծ պետական նշանակութեան վրա։ Առևտրա-արդիւնաբերական դասակարգը երևաց պետական դաս, և նրա ու հասարակութեան սերտ աշխատակցութեամբ Ռուսաստանը կը յաղթէ։

Լվովը մատնանշում է ձեռնարկված գործի մեծագոյն կարևորութիւնը։ Հասարակութիւնը իր վրա է վերցնում պետական իշխանութեան կարևոր ֆունկցիաների կատարումը։ Ամենքը դարձել են պատասխանատու, բոլորն էլ պէտք է համակերպվեն ներկայ պատմական րոպէին։

Չէլնօկովը ողջունում է համագումարը Մոսկվայի քաղաքային ինքնավարութեան կողմից։ Վարշավան վերցնելուց յետոյ՝ գործի վերաբերումը իր՝ Ռուսաստանի արժանապատուութեանը և միացեալ Լեհաստանի գոյութեանը։ Անհրաժեշտ է օգնել սլաւօն քրոջը։ Դիմելով համագումարի աշխատանքներին, ճառօրը նկատում է, որ գործը պէտք է վարել զուտ գործնական տեսակէտից։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ «Н. В.»-ն ստոյգ աղբիւրներից հաղորդում է այն տեղեկութիւնը, որ Գերմանիան Կոպէնհագէնի վրայով դիմեց Ռուսաստանին առաջարկելով կնքել անջատ հաշտութիւն հետևեալ պայմաններով. Ռուսաստանը կը ստանայ Գալիցիան, իսկ Գերմանիան կը պահէ Լեհական Թագաւորութեան արևմտեան գաւառները և կը վերադարձնէ Ռուսաստանին նրա երկրի բոլոր գրաւած մասերը։ Այս տեղեկութիւնը հաստատեց նաև Դումայի անդամ Կովալևսկին և մատնանշեց, որ պարզ է, թէ Ռուսաստանը անջատ հաշտութիւն չէ կարող կնքել, մնալով հաւատարիմ իր դաշնակիցներին, որոնք շուտով սկսելու են աւելի ակտիվ գործողութիւններ։ Գերմանիայի առաջարկութիւնից երևում է մի բան, այն՝ որ իրանք գերմանացիք չեն հաւատում իրանց նոր յաղթութեանը։ Նրանց աշխատանքը Վարշավայի և Րիգայի ուղղութեամբ արգասիք պէտք է համարել ոչ այնքան ռազմական նկատումների, որքան ներքին դժուարութիւնների։

◆ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներից մինը յայտնել է, որ ոչ մի խօսք Գերմանիայի հետ անջատ հաշտութիւն կնքելու մասին չէ կարող լինել։

◆ Կռուի դաշտում սպանվել է Միլիւկովի ուսանող որդին։

◆ Գերմանացիք, ամրանալով ծովում, շարժվում են դէպի Րիգա։ Յայտնելով այդ մասին Հօկտ. 19-ի Միութեան ժողովում, Գուչկովը տուել է մի քանի բարձր պաշտօնեաների անունները, որոնք յանցաւոր անգործունէութիւն են ցոյց տուել զօրքի հարկաւոր պէտքերին բաւարարութիւն տալու գործում։ Այդ անձանց թւում են ի միջի այլոց զինւորական նախկին մինիստրը, նրա օգնականը և այլն։

◆ Մոսկվա են տարել Բիսմարկի պղնձէ արձանը, որ ռուս զօրքերը ձեռք են ձգել Արևելեան Պրուսիայում Վիլհելմի կալուածքում։ Այդ արձանը ձուլել են ռազմանիւթեր պատրաստելու համար։

◆ Պետական Խորհրդի լեհ անդամները մշակել են աւտօնօմիայի նախագիծ։ Աւտօնօմ Լեհաստանի գլուխ լինելու է փոխարքայ, որ ենթարկվելու է միմիայն Կայսրին. կազմվում են սէյմ և սենատ։ Հրէական հարցը լուծելու է Լեհաստանը անկախ։ Ներքին կազմակերպութիւնը նման կը լինի Ունգարիայի և Խօրվատիայի ներքին կազմակերպութիւններին։

◆ «Рѣчь»-ի ասելով, հակառակորդը խոշոր ուժերով ձգտում է շրջապատել Նովօգէօրգիէվսկը։ Բերդը կարող է դիմադրել սեփական ուժերով։

◆ «Н. Вр.» ասելով, Նեմանի և Արևմտեան Դվինայի միջև թշնամու յարձա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅԵՐԸ, ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Մեր նախկին աշխատակից պ. Գր. Չալխուշեանը ուղարկել է մեզ մի օրինակ «Приаз. Кр.» թերթի այն համարից (19 յուլիսի, № 189), որի մէջ տպված է նրա նամակը, ուղղված պրոֆ. Մ. Կովալևսկիին, և «Пр. Кр.» թերթի խմբագրութեան այդ առիթով գրած նկատողութիւնը։

Իր այդ յօդուածով հրապարակախօս Չալխուշեանը յարուցանու՞մ է մի հարց, որ, մեր կարծիքով, ներկայումս ամենից քիչ տեղին էր յարուցանելու, որովհետև կան հարցեր, որոնց մասին լռութիւն պահպանելը յաճախ անհամեմատ աւելի մեծ օգուտ է բերում, քան թմբկահարելը, որից յաճախ մենք հայերս տուժել ենք և տուժել ենք չարաչար։ Շատ լաւ արած կը լինէր պ. Գր. Չալխուշեանը, որ իր նամակը պրօֆ. Մ. Կովալևսկիին գրելուց կամ հրատարակութեան տալուց առաջ՝ խորհրդակցած լինէր ձեռնհաս անձանց հետ և ապա դնէր հրապարակի վրա հարցը։ Սակայն քանի որ դրված է այդ հարցը, այն է՝ հայերի, վրացիների և թուրքերի փոխադարձ յարաբերութիւնների և նրանց հաշտութեան հարցը, քանի որ վրաց մամուլն էլ արդէն սկսել է խօսել այդ հարցի մասին, մենք կը կամենայինք մեր կարծիքն էլ յայտնել։

Բայց նախ մենք կը տպենք պ. Գր. Չալխուշեանի նամակը ուղղված Մ. Կովալևսկիին։

* *

Թանկագին պրօֆէսօր, խորայարգ Մաքսիմ Մաքսիմովիչ։

«День» լրագրի այս տարւայ № 4-ում մի նկատողութիւն էր տպված «Կովկասը պատերազմի ժամանակ» վերնագրով և «Մ.» ստորագրութեամբ։ Այդ նկատողութեան մէջ պարունակւում էր Պետական Դումայի անդամ Ա. Ֆ. Կերենսկու հետ ունեցած մի զրուցատրութիւն։ Ա. Կերենսկին, հէնց նոր վերադարձած լինելով Պետրօգրադ Կովկասում կատարած իր ուղևորութիւնից, իր տպաւորութիւններն էր յայտնել Մ.-ին։ Խօսելով հայկական հարցի ողբերգական դրութեան մասին, որով այդ հարցը ռուս հասարակութեան բացարձակ ուշադրութիւնը պէտք է գրաւէ իր կողմը, Ա. Կերենսկին շարունակում է.

«Բայց ոչ նուազ ողբերգական է և այն դրութիւնը, որի մէջ գտնվում է այս րոպէին կովկասեան հասարակական կեանքը։ Կովկասեան կեանքի կենտրոնը կազմում է հայ-վրացական յարաբերութիւնների խնդիրը, որոնք ներկայումս լարված բնոյթ են ստացել։ Այս յարաբերութիւնները շատ բաներում նման են լեհ-հրէական յարաբերութիւններին և լի են ամեն տեսակ անհեթեթ մեղադրանքներով, որոնք ոչ մի հիմք չունեն և զուրկ են իրականութիւնից։ Դժբաղդաբար, հայ-վրացական յարաբերութիւնների սրութիւնը ընդգրկել է նաև այս և այն ազգի դեմօկրատիկ շրջանները։ Եւ եթէ ռուսաց հասարակական հեղինակաւոր կարծիքը նպաստէր երկու ազգերի առողջ կենակցութեանը եւ պօլիտիկոսութիւն չանէր, նրանց միջև այդպիսի անտագօնիզմ չէր լինի։ Եւ օբեկտիվ երրորդ կողմի այդ բացակայութիւնը անդրադառնում է ոչ միայն տեղական ազգայնական յարաբերութիւնների վրա, այլև խիստ ծանր ազդեցութիւն է գործում ռուս պետականութեան շահերի վրա։ Ռուս հասարակութիւնը Կովկասում, ինչպէս և վարչութիւնը, բաժանվում են երեք կարգի. 1) հայասիրութիւն անողների, 2) վրացասիրութիւն անողների և 3) թուրքասիրութիւն անողների։ Դրանք բոլորն էլ պայքարող ազգութիւններից են լցնում փոխադարձ մեղադրանքների գլխաւորը»։

Այս բանին ես կարող եմ աւելացնել մի բան,—որ պ. Կերենսկու հեռանալուց յետոյ այդ յարաբերութիւններն աւելի ևս վատացել ու լարվել են։ Ստեղծվել է մի տեսակ փակուղի...

Ես ինքս, 30 տարի տեղական մամուլի մէջ մասնակցութիւն ունեցող հին լրագրող լինելով, հետաքրքրվում եմ այդ մամուլով, և արդարութիւնը հարկադրում է ինձ ասել, որ հայ լրագիրները, ինչպէս և միւս պարբերականները, առանց ուղղութիւնների խտրութեան, միանման կերպով համերաշխութիւն, բոլոր ազգութիւնների շահերի միութիւն են քարոզում և, չը նայելով այդ բոլոր չը դադարող մեղադրանքներին, արդարացվողների դերը են բռնում։ Նրանք պարզում են, բացատրում մամուլի մէջ երևացած հայկական կեանքի այս կամ այն երևոյթները, հերքում են այն առասպելները, որ յօրինում են հայերի դէմ վրաց թերթերը։ Վերջիններս կանգ չառան այն բանի դէմ, որ մտացածին ու անհիմն համարեցին մեր լրագիրների այն պնդումը, թէ հայերին Թիւրքիայում կոտորում են։ Ընդհակառակը, ընդ ամէն պնդվում էր, թէ հայերն այնքան էլ վատ չեն ապրում Թիւրքիայում։ Երբ թիւրքական գազանութիւններից ճողոպրած հայերը սկսեցին ապաստան որոնել Կովկասի սահմաններում, վրաց թերթերը վայնասուն բարձրացրին, թէ հայերը դիտմամբ են գաղթում Կովկաս վրացիների ջնջելու։ Եւ ահա այն մռայլ օրերում հայկական գիւղացիութիւնը երևան հանեց ազնուութեան մի զարմանալի օրինակ։ Առանց դաւանանքի և ազգային խտրութեան, նա բոլոր փախստականներին ցոյց տուեց ամենալայն և հարազատ հիւրընկալութիւն։ Ճնշված, չնայած անցեալ տարվայ անբերրիութեան, նա տրամադրեց իր ամբողջ պաշարը քաղցածներին ու դժբաղդներին և այդպիսով ինքն էլ աղքատացաւ։ Կրիտիկական դրութիւն ստեղծվեց նրա համար. միջնորդութիւն յարուցվեց կառավարութիւնից փոխառութիւն ստանալու համար։ Վրաց թերթերը դժգոհեցին և սկսեցին ապացուցանել, որ դա պետական գանձարանին չի վերաբերում, որ նա բոլորովին էլ պարտական չէ մտահոգվելու այն մասին, որ հայերը... քաղցից կամ հիւանդութիւններից կը կոտորվեն... Նոյն լրագիրները սկսեցին հայ փախստականների մասին տարածել զանազան անհեթեթութիւններ, ներկայացնել նրանց որպէս ծոյլեր, ձրիակերներ և այլն։

Իսկ այն սուտ լուրը հայ զինւորների մասին, որոնց թուլամորթութիւնը իբր թէ պատճառ է եղել մեր մի քանի ձախորդութիւնների։ Իսկ մեր կամաւոր մարտիկներին Թիւրքիայից հասցրած այն հարուածնե՞րը, կամաւորներ, որոնք մինչև այժմ էլ հազարներով են հաւաքվում ռուսական պանծալի դրօշակների տակ և ռուս քաջարի զօրքի հետ կողք-կողքի միանում են հանուր գործի համար։ Իսկ փոփուրը բերաններին հայկական ինքնավարութեան մասին արտայայտած այն դատողութիւննե՞րը։ Իսկ այն հայհոյա՞նքը մի երիտասարդ վրացի գիտնականի հասցէին, որը համարձակվել էր խօսել և գրել հայկական կուլտուրայի՝ վրաց կուլտուրայի վրա ունեցած ազդեցութեան մասին։

Եւ չը նայելով այս բոլորին, անաչառ քննութիւնը ցոյց կը տայ, որ այս վատ տոնը արձագանք չի գտել հայ մամուլի մէջ և ոչ մի լրագիր չի օգտվել վրացիների ու թուրքերի համար աննպաստ այս կամ այն հանգամանքներից՝ վատաբանելու, նսեմացնելու, չարախօսելու և չարախնդալու համար։ Դեռ աւելին կասեմ. վրաց կեանքի մէջ նկատված ամեն մի պայծառ երևոյթ մենք արձանագրել ենք։ Ուրախանալով նրանց կուլտուրական աջողութիւնների համար, մենք ձգտել ենք ուրախակից և վշտակից լինել նրանց։ Ահա, օրինակ, մեռաւ վրաց յայտնի բանաստեղծ իշխ. Ծերեթելին։ Այս բանաստեղծը բացասաբար էր վերաբերվում դէպի մեզ։ Մենք նրան շատ լաւ էինք ճանաչում։ Բայց նա խոշոր տաղանդ էր, հասարակական խոշոր երևոյթ էր եղբայրակից վրաց կեանքում։ Եւ նրա մահվան առիթով մեր վիշտը յայտնեցինք հեռագիրներով, յօդուածներով, ճառերով։ Կարդացէք, սակայն, բանաստեղծի ընտանիքի այն նամակը, որով շնորհակալութիւն է յայտնվում բոլոր ցաւակցութիւնների համար։ Այնտեղ դուք յիշատակութիւն կը գտնէք «վրաց կազմակերպութիւնների», «մուսուլմանական կազմակերպութիւնների» մասին, իսկ հայկականի տեղ գրված է «ուրիշ»... ժողովուրդների թէ ազգութիւնների, ճիշդն ասած՝ չեմ յիշում։ Վերին աստիճանի հետաքրքրական է, որ նոյն Ծերեթելիի գերեզմանի վրա յայտնի թուրք գործիչ և հայատեաց Բ. Թօփչիբաշևը թուրքերի անունից ծրագրային ճառ է արտասանել։ Այդ ճառի մէջ, ճիշդ է, չի յիշվել հայերի անունը, բայց այդ զգացել են ամենքը։ Ցայտուն, պատկերաւոր, ուժեղ կերպով շեշտվում էր այն միտքը, թէ վրացիներն ու թուրքերն ապրում են իրանք և ուրիշներին էլ հնարաւորութիւն են տալիս ապրելու և թէ վրացիների ու թուրքերի միջև լիակատար համերաշխութիւն ու բոլոր շահերի կատարեալ միութիւն է տիրում։ Հայ ներկայացուցիչները, որոնք եկել էին իրանց ցաւակցութիւնը յայտնելու գեղեցիկ Վրաստանին, չէին կարող նրա զաւակներից լաւագոյնի գերեզմանի վրա վէճի բռնվել։ Մի ուրիշ տեղ, ուր հայեր ներկայ չեն եղել, ազնուականութեան պարագլուխը վրաց անունից շեշտել է հայերի հասցէին, թէ վրացիները պաշտպանում են հայերին Ռուսաստանը առանց որևէ անձնականութեան, առանց օգուտներ սպասելու։

Ծանր քարեր՝ ձգված մեր մէջքին, որն

կումը վերջնականապէս կտրվել է: Րիգան վերցնելու փորձն անաջող անցաւ, և դրա համար նշանակված կորպուս ու կէս զօրքը ետ մղվեց դէպի Միտաւա: Այդ անաջողութիւնից յետոյ Թշնամին նետվեց դէպի Կովնոյի շրջանը, ուժեղացնելով իր գործողութիւնը Օսովեցի դէմ, և ջանաց տիրել Օսովեցի դիրքերը: Նրա կրած անաջողութիւնը սպառնալիք ստեղծեց Լոմժայի շուրջը եղած գերմանական խմբերի համար: Անաջողութեան հետեւանքով կարելի է իրագործել մի կարեւոր գործ, այն է՝ խանգարել Թշնամուն կամուրջներ կառուցել Վիսլայի վրա:

◆ Պետրոգրադի դիպլոմատները ենթադրում են, որ քառեակ համաձայնութիւնը բաւարար պատասխաններ կը ստանայ Յունաստանից և Սերբիայից: Իսկ Բոլգարիան կը փորձի պնդել, որ անմիջապէս իրան յանձնվեն այնպիսի շրջաններ, որին համաձայնութեան պետութիւնները երբէք չեն համաձայնի:

◆ Բուխարեստում սպասվում է գահական խորհուրդ:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՅՍ ԵՒ ԱՅՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
25—26 յուլիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Արտաքին գործերի մինիստրի օգնական Նէրատովի առանձնասենեակն ընկաւ գրգռված դրութեան մէջ՝ արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնեայ Եակիմանսկին և, շարժելով ձեռքի փոքրիկ կացինը, արտասանեց անկապ խօսքեր: Եակիմանսկին դիմադրութիւն ցոյց չը տուեց և յանձնվեց ոստիկանական պաշտօնեաներին: Նա Թողնում է պարզ աննորմալ մարդու տպաւորութիւն:

ՊԷԿԻՆ.—Համաձայնութիւն է ստորագրված չինական ծովային մաքսատուն վերականգնելու Ցինդաօյում:

ՏՕԿԻՕ.—Պրէմիէր Օկուման համաձայնեց ետ վերցնել իր հրաժարականը: Արտաքին գործերի, ֆինանսների և ծովային մինիստրները պահանջում են, որ կաբինէտը հրաժարական տայ: Սպասվում է, որ այս մինիստրները փոխարինվեն նորերով:

ԿԻԷՎ.—Վախճանվեց Կիէվի համալսարանի պրոֆեսոր Անդրիևով:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Անցագրային նոր կանոնների համաձայն, օգոստոսի 1-ից, Բոլգարիա գնացող օտարերկրացիների անցագրերը պէտք է ունենան տիրոջ լուսանկարը, բուլղարական միսիայի կամ հիւպատոսարանների հաստատութիւնը:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Հոգալով լրացնել հոգևոր ճեմարանների 1-ին դասընթացքի կազմը և ի նկատի ունենալով ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան կարգադրութիւնը այն մասին, որպէսզի համալսարանների ուսանողների Թւում անյապաղ ընդունվեն միջնակարգ կրթական հաստատութիւնների դասընթացքն աւարտող երիտասարդներին, սինօդը որոշեց. 1) իրաւունք տալ հոգևոր ճեմարանների վարչութիւններին ընդունել ոչ ուշ օգոստոսի 1-ից առաջին դասընթացքի ուսանողների կազմի մէջ առանց քննութեան սինօդական հաշւով ուղարկվածներին, նաև հոգևոր ճեմարանների բոլոր ուսանողներին և բարձր աշխարհիկ կրթարանների դասընթացքներն աւարտողներին, որոնք տալու են այդ մասին յայտարարութիւններ. 2) հոգևոր ճեմարաններն անյապաղ ընդունել, նոյնպէս առանց քննութեան, այն անձանց, որոնց վերաբերութեամբ սինօդն առանձին որոշումներ է կայացնում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ե Ն Ք Ե Ւ Դ Ո Ւ Ք

[illegible] Թերթին, ըստ իր հնաւանդ, տգեղ սովորութեան, դիմել իր ժանգոտված, մաշված, բըթացած զէնքին և կոչել՝ «Հասարակական տականքներն են խօսում. մեր ապագան փայլուն է, պայծառ» և նոյնիսկ վերագրել մեզ այնպիսի մտքեր, որ մենք բնաւ չենք ունեցել, այն է՝ որ երբ մենք դէմ ենք կամաւորական շարժման, յորդորում ենք հասարակութեանը դրամ չը տալ կամաւոր- [illegible] թել խնդիրները, իրանց անձնական հաշիւները, շահերը թաքնել ընդհանուր, ազգային գաղափարական շահերի հետ և այնպէս ցոյց տալ, թէ իրանց հակառակորդը ոչ թէ իրանց դէմ է, իրանց գործելակերպի, շահախնդրութեան դէմ է, այլ ազգային, գաղափարական շահերի և սկզբունքների դէմ է:

Եւ այդ ժանգոտած զէնքն այնքան յաճախ գործ են ածել մեր հակառակորդները, որ և բթանալով ոչ թէ միայն որևէ ազդեցութիւն չէ գործում այսօր, այլ, ընդհակառակը, հայ հասարակութեան մէջ կազմվել է այն համոզմունքը, թէ այն մարդիկ, որոնց նրանք անուանում են դաւադիր, դաւաճան, տականք՝ ամենահայրենասէր, ամենաազնիւ և հասարակութեան բարձունքն են կազմում:

Եւ, յիրաւի, տականքը, դաւադիրները նրանք չեն, որոնք իրանց մատը դնում են ուղղակի վէրքի վրա, մերկացնում են այդ վէրքը, գործում ծանր, դժնդակ, բայց անհրաժեշտ անդամահատութիւն, որպէսզի կարելի լինի փրկել՝ ինչ որ հնարաւոր է փրկել, որպէսզի հասարակութիւնը չօրօրվի սին յոյսերով, այլ դժնդակ իրականութեան առաջ կանգնած լինի. այլ տականքները նրանք են, որոնք իրանց անձնական շահասիրութեան, իրանց յանցաւոր գործերը Թագցնելու նպատակով՝ չեն կամենում, որ հասարակութեան աչքը բացվի, որ նա իրազեկ լինի գործերին, որպէսզի իրանք շարունակեն շահագործել ժողովրդական ոգևորութիւնը յօգուտ իրանց գրպանի և կուսակցութեան:

«Մշակը» բնաւ դէմ չէ եղել կամաւորական շարժման, ինչպէս և մեր հակառակորդներն իրանք վերջ ի վերջոյ ստիպվեցին իրանց ջախջախված գրչով հրապարակօրէն խոստովանել իրանց Թերթի մէջ: «Մշակը» դէմ է եղել միայն յանցաւոր գործելակերպին, որ իւրացրել են այդ շարժումը ղեկավարողները. գործելակերպ՝ որ տարաւ այսօր դէպի Հայաստանի ջնջումը. գործելակերպ, որ ի նկատի ունի միայն մի կուսակցութեան շահը, որ խտրութիւն է դնում իրանց արիւնը հայրենիքի փրկութեան համար հաւասարապէս Թափող հայ երիտասարդների և պատանիների մէջ, որ յանցապէս ծախսում է ազգի տուած լումաներից կամաւորների հետ կապ չունեցող խնդիրների և անձանց վրա զանազան գումարներ, որ չէ խղճահարվում նոյնիսկ ի չարը գործ դնել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անունը և կեղծիքներ կատարել:

Խորհուրդ ենք տալիս մեր հակառակորդներին չը ստիպել մեզ մերկացնել այնպիսի իրողութիւններ և փաստեր, որոնք կը ծառայեն միայն վերջնական յուսահատութիւն առաջ բերել հայ հասարակութեան մէջ:

Միլիւկովը, Բոբրինսկին, Չխեիձէն և այլ պատգամաւորներ մի՞թէ տականքներ են ռուս հասարակութեան, երբ նրանք այսօր Պետական Դումայում յարձակումներ կատարեցին ղեկավար շրջանների վրա և ուղղակի ցոյց տուին այն վէրքերը, որոնց բուժումից է կախված հայրենիքի փրկութիւնը, ազգի յաղթանակը:

Ինչու մենք իրաւունք չը պէտք է ունենանք, իբրև հրապարակախօս, մեր հայրենասիրական պարտքը կատարել և հնչեցնել ահեղ զանգը, երբ տեսնում ենք մեր հայրենիքի և ազգի բնաջնջումը և կորուստը:

Մենք հօ, մեր հակառակորդների նման, ազգային կամաւորական գանձանակից առատ և չաղ ռոճիկներ ոչ ստացել ենք և ոչ էլ ստանում ենք, որ ստիպված լինենք լռել՝ իրանց նման:

Sapienti sat.

Գոնէ լռելու առաքինութիւնը ունեցէք:

Հ. Ա.

Ի Ն Չ Պ Է Ս Օ Գ Ն Ե Լ

Այժմ, երբ Թիւրքահայ գաղթականութեան մի անհուն ալիք սկսել է դէպի մեր երկիրը, փախուստի խուճապի մատնված այդ գլխակորոյս ամբոխի ծանր վիճակին համաչափ՝ ցցվում է մեր առաջ նրանց խնամելու չարաբաղդ խնդիրը:

Պաշտօնական հաշուետուութիւններն անվերապահօրէն վկայում են, որ անցեալ տարվայ գաղթականական խնդիրը ծանրացած է եղել համարեա ամբողջովին աշխատաւոր մասսայի՝ գիւղացիութեան և բանւորութեան վրա: Այժմ, երբ անցեալի այդ զոհաբերութիւններ, այլև պատերազմի խլած անթիւ աշխատաւոր բազուկների բացակայութեամբ՝ նոյն մասսայի տնտեսութիւնը իջել է զգալապէս, իսկ փախստականների Թիւը սպառնում է քառապատկվել,—հաշւի առնել գործնական նպաստի նոյն աղբիւրները՝ նշանակում է բեռնաւորել այդ մասսային իր ուժերից ծանր մի տուրքով (տարողութեամբ)՝ նրա տնտեսութիւնը վերջնականօրէն սպառելու նպատակով:

Սպասել սակայն, որ մեր բուրժուազիան ինքնակամ կատարի, լոկ մարդասիրութեան համար, մի այդպիսի խոշոր զոհաբերութիւն, որի առջևից կանխօրէն վերացվում է չոր դիվիդենտների հեռանկարը, նշանակում է՝ խոշոր սպասելիքների հետ ունենալ և խոշոր միամտութիւն: Խնդիրը մտնում է նոր շրջանի մէջ և սկսում է կրել պետական բնոյթ. փախստականների մեծ մասը—ծերեր, երեխաներ, հիւանդներ—անընդունակ է աշխատանքի. դա պէտք է զբաղեցնի լրջօրէն քաղաքային միութիւններին և զեմստվային մարմիններին: Փախստականների մի զգալի մասն ընդունակ կը լինի աշխատանքի, և դա պիտի զբաղեցնի Կովկասի քաղաքային դումաները: Հարկաւոր է հիմնել մի խոշոր աշխատանքի բիւրօ Թիֆլիսում, որ իր բաժանմունքները և ստորաբաժանմունքներն ունենայ գաւառական քաղաքների և գիւղական համայնքների մէջ: Այդ բիւրօն պէտք է ունենայ իր տեղեկատու բաժինը՝ աշխատաւորների կարիք ունեցող ձեռնարկութիւնների մասին, միւս կողմից պիտի կազմակերպի փախստականներին՝ ըստ աշխատանքի ընդունակութեան:

Ի նկատի ունենալով այժմեան պայմանները, դա կը լինի ոչ միայն մի ողորմածասիրական կամ բարեգործական ակտ դէպի փախստականները, այլև մի աջակցութիւն դէպի տեղական խոշոր և մանր արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները:

Ցակ. Ցովհ.

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ

1898 Թ. փոքրիկ Յունաստանը անհաւասար պատերազմ էր մղում տակաւին հզօր Թիւրքիայի դէմ, և այդ միջոցին 60 տարեկան մի ծերունի յոյն վաճառական իր տասն միլիոն դրախմա ամբողջ կարողութիւնը նուիրելով պետական գանձարանին՝ պատերազմի պիտոյքների համար՝ խնդրեց զինուորական մինիստրին իրան էլ ընդունել իբրև կամաւոր: Կարդալով այս լուրը ռուսաց լրագիրներում, ես իսկոյն յիշեցի [illegible] յոյնի երգը, որ աշակերտութեանս օրերում մենք երգում էինք Լազարեան ճեմարանում.

Հայրենիք սրբազան,
Իմ սիրուն աշխարհ.
Թռչում եմ դէպի քեզ
Հոգովս անդադար. և այլն:

Ի՞նչ են վկայում այս պարզ խօսքերը, եթէ ոչ այն, որ 500 տարի Քրիստոսից առաջ, Մարաթոնի և Սալամինի դիւցազանց (Միլտիադէս և Թէմիստոկլէս) վեհ ոգին երկար դարերի միջոցում դեռ ևս չէ մարել յոյների մէջ ու մնացել է կենդանի և աննկուն: Բայց մի՞թէ հայոց ազգի մէջ անհետացել է իշխանազն Մամիկոնեանց Մուշեղի, Վարդանի, Վահանի առաքինութիւնը. ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ. 500 տարվայ ստրկութիւնը չը կարողացաւ ընկճել այդ առաքինութիւնը, որ յարեաւ 80,000 հայ զինւորների և մեր քաջ կամաւորների մէջ. նրանք անվեհեր քաջութեամբ քաջարի ռուս զօրքերի շարքերում պատերազմում են գերմանացիների և Թիւրքերի դէմ Հայաստանի ազատութեան համար:

Հայոց ազգի բոլոր դասակարգերը, բացի մէկից, ճիգ են Թափում, ըստ չափու կարողութեան, օգնութեան ձեռք կարկառել զինւորներին, վիրաւորվածներին, գաղթականներին, հիւանդներին, որբերին և անօգնականներին: Մի դասակարգ միայն սֆինքսի լռութիւն է պահում. դա այն դասակարգն է, որի դէմ արդար զայրոյթով զինել է իր գրիչը մեր հանճարեղ Շիրվանզադէն: Այդ դասակարգից են դուրս եկել մի քանի տականւոր բարերարներ, որոնց կոթողները, այն է՝ զանազան ուսումնարանները մեծ զարկ տուին ազգային կրթութեան և դաստիարակութեան: Ի՞նչ է կասեցնում նրանց ձեռքը այժմ, այս լուրջ պատմական րոպէին, երբ մեր առաջ դրված է լինել թէ չը լինել խնդիրը հայոց ազգի: Արդեօք ինչ շարժառիթից դրդված՝ հարուստ դասակարգը կենդանութեան նշաններ ցոյց չէ տալիս. նրան յատուկ պահպանողականութիւնից. բայց այդպիսի պահպանողականութիւնը ներկայումս համահաւասար է դաւաճանութեան: Գուցէ նա Թերահաւատ է պատերազմի ելքի մասին. բայց չէ՞ որ պատերազմի աջող ընթացքը և ելքը կախված է հասարակութեան բոլոր խաւերի օգնութիւնից. քանի որ չես ցանում, ի՞նչ պիտի հնձես: Իսկ եթէ նոյն դասակարգը կարծում է, թէ Հայաստանի զաւակների հալածանքները չափազանցված են, այն ժամանակ Թող կարդայ «Մշակի» № 149-ը, ուր Գրիգոր Լուսաւորչի աթոռի բարձրութիւնից մեր սիրեցեալ Հայրապետը իր կոնդակում ի լուր աշխարհի յայտնում է՝ «Յամենայն կողմանց Հայաստանի, ի Բաղէշ, ի Մուշ, ի Կարին և յայլ քաղաքաց, ի Սասնոյ և ի Կիլիկիոյ լսեմք ողբս և զաղաղակս անօգնական և անզէն զաւակաց, վարդագոյն արիւն որոց կրկին հոսի և խառնի ընդ աղբիւրս և ընդ գետս սգաւոր Հայաստանիս»:

Դարձեալ կարդացէք նոյն «Մշակի» № 150-ում մի բարձրաստիճան հայ զինուորականի նամակը, որտեղից կը տեսնէք, որ «ամբողջ Հայաստանը արիւնով է շաղախված... ամեն օր (հիւանդութիւնից) մեռնում են տասնեակներով ու հարիւրներով»:

Եւ մինչև ե՞րբ պիտի լռէ հարուստ դասակարգը:

Եթէ մի յոյն վաճառական զոհում է հայրենիքին իր ամբողջ կարողութիւնը, մեր ժլատ ապիկարները Թող տան գոնէ իրանց հարստութեան մի քառորդ մասն, և դրանով նրանք բարձր պահպանած կը լինէին հայի պատւին օտարների առաջ և օրհնված կը լինէին կարօտեալների և հալածվածների բերանով: Հակառակ դէպքում, օրհնութիւնից դէպի յաւիտենական անէծքը մի-

---

առանց այն էլ ուժասպառ խոնարհվել է դէպի գետին մեզ վիճակված կարեվէր ծանր բեռան տակ: Եւ մեր մէջքն արդէն ցաւում է, և այդ բոլոր զրպարտութիւնը, այդ բոլոր անարդարութիւնը, այդ բոլոր առասպելը նուրբ ոստայնով ցանցապատել, սեղմում են մեզ, ստեղծելով մի ծանր, հեղձուցիչ մթնոլորտ, որի մէջ անկարելի է հանգիստ աշխատել, շնչել և ապրել...

Մենք ամենքս, որ պատասխանատւութիւն ենք զգում մեր ժողովրդի հանդէպ, խեղդվում ենք այս փակուղու մէջ, և ահա, Թանգագին պրոֆեսոր, ես, որ այդպիսիներից մէկն եմ, դիմում եմ ձեզ, խնդրելով որ օգնէք մեզ, ոչ միայն հայերիս, ոչ, այլ մեզ ամենիս՝ հայերին, վրացիներին, Թուրքերին: Օգնեցէք, քանի ուշ չէ, քանի խուլ պայքարը զզուելի, կոպիտ, այլանդակ ձևեր չէ առել, քանի մենք, հայերս, դեռ ևս չենք կորցրել մեր հաւասարակշռութիւնը և մի տեսակ մեղադրողների սպասողական, պասիվ դրութիւն ենք պահպանում, քանի վերջնականապէս չեն վատացել մեր բոլոր փոխադարձ յարաբերութիւնները և չեն այրված բոլոր նաւերը, քանի թէ հայերի, թէ վրացիների և թէ Թուրքերի մէջ դեռ ևս կարելի է գտնել անաչառ, սառնասիրտ, գլուխը չը կորցրած մարդիկ, որոնք պինդ փարած են այն պայծառ աւանդներին ու մեծ իդէալներին, որ դուք քարոզում էիք մեզ, երբ 80-ական Թւականներին ես լսում էի ձեր փառաւոր դասախօսութիւնները: Ճիշդ է, շատ ժամանակ է անցել, բայց չէ՞ որ մեր՝ ձեր սաներիս և ձեր միջև հոգեկան կապը երբէք չէ կտրված: Մենք հետևել ենք ձեզ և ականջ դրել ձեր ճառերին ու խօսքերին, որ արտասանել էք դուք Պետական Դումայի Թէ Խորհրդի ամբիոնից, ժողովներում Թէ արտասահմանում, իբրև գիտնական, քաղաքացի, հասարակական գործիչ և գրող: Ես գիտեմ, որ դուք ջերմօրէն սիրում էք մեր ընդհանուր հայրենիք Ռուսաստանը: Դուք հաստատ հաւատում էք նրա լաւագոյն, պայծառ ապագային, երբ այս սարսափելի համաշխարհային պատերազմը փառքով կը պսակի մեզ, իբրև իրաւունքի և արդարութեան ախոյեանների, այն իրաւունքի և արդարութեան, որոնց ծառայել էք դուք ձեր ամբողջ կեանքում. յանուն այդ սիրոյ և հաւատքի՝ ես այժմ բաղխում եմ ձեր դուռը, Թանգագին պրոֆեսոր, խորայարգ մարդ, արձագանք տուէք:

«Ռուս հասարակական հեղինակաւոր կարծիքը» միայն կարող է նպաստել հայերի, վրացիների և Թուրքերի առողջ կենակցութեանը: Այսպէս է ասում Ա. Ֆ. Կերենսկին: Այսպէս ենք կարծում և մենք:

Մենք, հայերս, պատրաստ ենք հանդէս գալ այդ «ռուս հասարակական հեղինակաւոր կարծիքի» առջև: Հաւանաբար, պատրաստ են հանդէս գալու նրա առջև նաև վրացիներն ու Թուրքերը:

Բայց որտեղ է այդ հասարակական կարծիքը: Ինչու է նա լռում այնտեղ և այն ժամանակ, ուր և երբ պարտաւոր է խօսել տիրաբար և բարձրաձայն:

Դուք որ ուզենաք՝ կարող էք յարուցել և ստեղծել այդ կարծիքը:

Արդ՝ ձեր ուժեղ ձեռքն առէք երեք ազգութիւններին հաշտեցնելու այդ մեծ ու սուրբ գործը: Դա առ միշտ կանմահացնի ձեր պայծառ անունը թէ հայերի, թէ վրացիների և թէ Թուրքերի սրտում...

Պատրաստ լինելով հանդէս գալու ռուսաց հասարակական այդ կարծիքի առջև, մենք, հայերս, նախապէս խոնարհվում ենք նրա առաջ: Նա կը դատի արդարացիօրէն առ միշտ և ամեն բան... Նա որոշ, կոնկրետ հարցեր կը տայ մեզ մեղադրողներին և կը պարզի վերջապէս, թէ ի՞նչ է մեր, հայերիս, յանցանքը...

Եթէ մենք որևէ բանում անարդար ենք եղել վրացիների և Թուրքերի հանդէպ, ապա կիմանանք մեր սխալմունքները, մեր մոլորութիւններն ու արատները և այն ժամանակ մեզ, հասարակական գործիչներիս, գրողներիս, լրագրողներիս վրա, որ ներկայացնում ենք մեր ժողովրդի ոգը և հովւում մեր հօտը, սրբազան պարտականութիւն կընկնի գործել մատնանշված ուղղութեամբ յօգուտ մեր ընդհանուր հայրենիքի և նրա մէջ բնակվող բոլոր ազգերի շահերի:

Իսկ եթէ մենք արդար ենք, Թող այդ ռուս հասարակական հեղինակաւոր կարծիքը «պոլիտիկոսութիւն» չանի, ինչպէս գրում է Ա. Ֆ. Կերենսկին, այլ յայտնէ իր արդար կարծիքը և հզօրապէս պաշտպանի մեզ զրպարտութեան, չարախօսութեան այդ նուրբ ոստայնից և ետ մղի այդ սուր հարուածները մեր մէջքից, որն առանց այն էլ ծռվել է, առանց այն էլ ցաւում է...

Ուրեմն արձագանք տուէք, Թանգագին պրոֆեսոր և խորապէս յարգված մարդ...

Մենք սպասում ենք ձեր խօսքին:

* * *

«Пр. Край.»-ի նկատողութիւնը.

Գ. Խ. Զալխուշեանը տուեց մեզ այն նամակի պատճէնը, որով նա դիմել է Մ. Մ. Կովալեվսկիին՝ հայերի, վրացիների և Թուրքերի փոխ-յարաբերութեան հարցի մասին:

Հայ հայրենասէրի ջերմ նամակը ժողովրդական ռուս գիտնականին և պետական գործչին, խորապէս յուզիչ, Թէև, գուցէ, փոքր ինչ միակողմանի, գծերով նկարագրում է Կովկասի միջցեղային յարաբերութեան ծանր պատկերը:

Մենք հաւատացած ենք, որ ընթերցողները մեծ հետաքրքրութեամբ կը լսեն տաղանդաւոր հրապարակախօսի սրտի ճիչը, սրտի, որ միշտ ցաւել է իր ժողովրդի տանջանքներով:

Գ. Զալխուշեանը միջոցներ է փնտռում հաշտեցնելու Անդրկովկասի Թշնամի ժողովուրդներին և Ա. Ֆ. Կերենսկիից յետոյ այդ բանում մեծ յոյսեր է դնում ռուս հասարակական կարծիքի վրա: Մ. Մ. Կովալեվսկին իր բարձր հեղինակութեամբ կարող է զարթեցնել, ուղղութիւն տալ և անգամ ստեղծել այդ կարծիքը.. Այսպէս է ենթադրում Գ. Զալխուշեանը:

Անկասկած է, որ այդ յոյսի մէջ կան շատ ազնիւ ձգտումներ: Նրանում պարզօրէն արտայայտվել է հին իդէալիզմը, լիակատար հաւատ դէպի անձնական ազդեցութեան կարողութիւնը: Աւաղ, մենք չունենք այդպիսի հաւատ, և եթէ արդէն դիմում է արվում ժամանակակից հասարակական կարծիքին, եթէ ձգտում կայ հետաքրքրել նրան ոչ պետական ցեղերի ողբերգութիւնով, ուստի, կարծվում է, նպատակայարմար կը լինէր անել այդ այլ ճանապարհով, այն է՝ ռուս քաղաքական կուսակցութիւնների և միութիւնների ականաւոր գործիչներին և ռուս մամուլի բոլոր ղեկավար օրգաններին դիմելով:

Ինչ էլ լինի, միայն նրանք են հանդիսանում պատասխանատու ներկայացուցիչները և, եթէ կուզէք, ռուս հասարակական մտքի առաջնորդները և կազմակերպված հասարակական-քաղաքական գործունէութեան ղեկավարները:

Թող ասեն նրանք իրանց խօսքը, Թող հերթի դնեն ցեղային պառակտման սուր խնդիրները, Թող դէպի նրան Թեքեն այն հասարակական խմբակների բարեացակամ ուշադրութիւնը, որոնք շրջապատում են իրանց:

Ռուսաստանին հարկաւոր է միութիւն և նրանում բնակվող ժողովուրդների եղբայրութիւն:

Օգնեցէք, ըստ ուժի չափ, այդ իդէալի իրականացման:

* * *

Վրաց «Սախալխո Փուրցելի» լրագրի կարծիքը

Վրաց «Սախ. Փուրց.» լրագիրը առաջ բերելով Գ. Զալխուշեանի՝ Մ. Կովալեվսկիին ուղղած նամակից ցիտատներ՝ իր կողմից աւելացնում է.

«Զալխուշեանի կարծիքով՝ վրացիները և մահմեդականները մեղադրում են հայերին, որոնք և կարևոր են համարում այս մեղադրանքի բնաւորութիւնը պարզել: Հեղինակը կարևոր է համարում, որ միջնորդութիւնը ստանձնի ռուս հասարակ. մտաւորականութիւնը: Անկասկած՝ շատ լաւ կը լինի, որ երեք ազգի ներկայացուցիչները ևս գիտենան միմեանց ցաւերի մասին: Մենք միշտ ասել ենք, կրկնում ենք և այժմ, որ Կովկասի ազգերի ապագան միմիայն միմեանց շահերի փոխադարձ գիտակցութեան և յարգելու մէջ է: Մենք չենք հասկանում սակայն պ. Զալխուշեանի ոճը: Մի՞թէ արդէն տեղի ունեցաւ այնպիսի բան, որ առիթ տար նրան նման ոճով գրված նամակով դիմելու ռուս հասարակութեան մտաւորականութեանը:

«Մենք ևս ապրում ենք Կովկասում, բայց նման ոչինչ չենք տեսնում: Ոչ էլ կարողանում ենք երևակայել, թէ ինչ պէտք է այնպիսի մի բան պատահէր, որ այսպէս վրդովեցնէր պ. Զալխուշեանին: Վրաց հասարակական կեանքի պրոցէսի մէջ ստեղծվեց ազգային որոշ իդէալ. վրաց հասարակութիւնն էլ աշխատում է մօտենալ այս իդէալին: Այս իդէալն է վրաց ազգի էթնոգրաֆիապէս ամբողջացած ապագան: Մի՞թէ Զալխուշեանը կարելի է համարում, որ Վրաստանում, իրանց հայրենիքում, վրացիները դէմ լինեն սեփական կեանքին: Սա ոչ մի ժամանակ տեղի չի ունենայ և, կարծում ենք, ոչ էլ պ. Զալխուշեանը կը պահանջէ այս մեզանից: Իսկ Վրաստանից դէնը վրաց ժողովուրդը չէ նայում և դրա համար էլ հայերի հետ վիճելի ոչինչ չունի բոլորովին»:

քայլ է միայն։ Իսկ Մոսկվայի կոմիտէտի որոշմանը տեղիս հայհասարակութիւնը տուե՞լ է արդեօք իր հաւանութիւնը. դա մեծ խնդիր է։ Մ. Շավրեան
Մոսկվա

ԵՍԱՅԻ ԹԻՒՆԻԲԷԿԵԱՆԻ ԿՏԱԿԸ

Նուշեցի Եսայի Արզումանեան Թիւնիբէկեանը, որի մահը ծանուցինք և որի մարմինը այսօր հողին է յանձնվում, թողել է մի կտակ, որով իր ամբողջ կարողութիւնը՝ կանխիկ գումար և անշարժ գումար (մօտաւորապէս 300,000 ռուբլի) յատկացրել է բարեգործական նպատակի հետեւեալ ձեւով. 1) կանխիկ դրամագլուխը պէտք է յանձնվի պետական բանկին ի պահեստ իբրև անձեռնմխելի գումար, յաւիտեան. 2) այդ անձեռնմխելի դրամագլխի տոկոսիքը, ինչպէս և անշարժ կալուածներից ստացվող եկամուտները պէտք է գործադրվեն այսպէս. $^{2}/_{3}$-ական մասը պէտք է ստանայ իր այրին, տ. Եղիսաբէթ Թիւնիբէկեանը, մինչև իր կեանքի վերջը, իսկ $^{1}/_{3}$-ական մասը պէտք է բարդվի դրամագլխի վրա. 3) այրու մահից յետոյ՝ ամբողջ դրամագլխի տէր պէտք է լինեն Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկերութիւնը և Հայուհեաց Բարեգ. Ընկերութիւնը, որոնք պէտք է ստանան ամեն տարի բանկից դրամագլխի տոկոսիքը և կալուածների եկամուտները և բանան ու պահեն Ղարաբաղի և Երևանի թեմերում հայոց եկեղեցական-ծխական դպրոցներ, հայ լուսաւորչական երեխաների համար. 4) այդ Ընկերութիւնների փակման դէպքում, յիշեալ թեմերում բացված դպրոցներին է տրվում անմիջապէս Պետական Դումայի կողմից՝ տոկոսիքը և եկամուտը ամեն տարի։

ԱՐՁԱՆ ՅՈՎՀ. ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻՒՆ

«Рѣчь»-ը հաղորդում է, որ Թէոդոսիայից Պետրոգրադ է վերադարձել արձանագործ Ի. Եա. Գինցբուրգը։ Վերջինս Թէոդոսիա էր գնացել նրա համար, որ տեղի քաղաքային ինքնավարութեան ներկայացուցիչների հետ միասին որոշեն այն տեղը, ուր պէտք է դրվի նկարիչ Յովհ. Այվազովսկիի արձանը։

Որոշվել է արձանը կանգնեցնել ծովի ափին, կայարանի մօտ։ Հիմքի կառուցման աշխատանքներն արդէն սկսվել են։ Արձանը ձուլվում է բրոնզից, Մօրնի գործարանում, որը գտնվում է Պետրոգրադում։ Արձանի բացումը ենթադրվում է եկող տարվայ աշնանը։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Անձրեւների հետեւանքը

Բաղա գիւղ, 16 յուլիսի

Ցորդ անձրևներն աւերեցին շատ տներ և մեծ ու փոքր զանազան շինութիւններ. թէև մի քանի օր է, ինչ եղանակը տաք է և պարզ, բայց գարձեալ օր չի լինում, որ 2—3 տուն չը փլվի, որի երկիւղից շատերն ապրում են բացօդեայ։

Խեղճ ժողովուրդը չը գիտէ՝ ո՛ր պակասութեան համար մտածէ. հացի՞, հարկերի՞, վաշխառուների բեռնած պարտքի՞, տնային կենսական անտանելի կարիքների՞ թէ՞ փլված տները վերաշինելու։

Արդէն շատերը վճռել են թողնել գիւղը և հեռանալ զանազան տեղեր, որպէսզի իրանց օրական պարէնն աշխատեն։

Մեր շինականներն, առանց սեռի խտրութեան, մեծերն ու փոքրերը ամենայն օր գնում են կարկտահար արտերի մօտ և տխուր-տրտում կանգնում ու դառն արտասվելով վերադառնում իրանց տները։ Սոսկալի է տեսարանը. հեղեղն այնպէս է ջարդել-փշրել, որ մի հասկ անգամ չի մնացել կտրելու։ Նոյնպէս՝ խոտերը ևս անպէտքացել են։ Հովիւ

Ցաւալի դէպք

Նալբանդ գիւղ (Ալէք. գաւ.), 18 յուլիսի

Ամսիս 14-ին մարդատար գնացքից իջնող երկու երիտասարդի հետ պատահեց հետեւեալ ցաւալի դէպքը։

Երբ երիտասարդները ուզում էին կայարանի պլատֆորմի վրա գտնվող տակառից խմելու ջուր վերցնել, այդ վայրկեանին մի կատաղած եզ յարձակվեց երիտասարդներից մէկի վրա և ջարդեց նրա աջ ուսոսկրը, իսկ այդ միջոցին միւս երիտասարդը, որը շտապեց օգնել ընկերին՝ ինքն ենթարկվեց եզան հարուածին և վիրաւորվեց ծանր կերպով տաքից։

Երկուսն էլ ուղարկվեցին միենոյն գնացքով Ալէքսանդրօպօլի քաղաքային հիւանդանոց։ Սարգիս Բօյրաղեան

Հունձը

Ղալաչա, 19 յուլիսի

Վերջապէս գիւղացոց մեծամասնութիւնը հունձին արժանացաւ. հունձի գալստեանն առաւելապէս սպասում էին թուրքերը, որովհետև սրանց մէջ հացի պակասութիւնն աւելի զգալի էր, քան հայերի մէջ։ Թուրքերի հունձը վաղուց է սկսվել. նրանք կալ էլ են կալսել, որի պատճառով շուկայում ցորենի գինը զգալի կերպով պակասել է. մի կը պակասէր, եթէ անձրևները չը խանգարէին։ Թուրքերում մշակավարձը շատ բարձրացաւ. օրական հասաւ 3—5 ր.։ Այժմ էլ հայերի մէջ է սկսվել հունձը. այստեղ ևս օրավարձը բարձրացել է. այն ինչ նախկին տարիներում ստանում էին օրական 50 կ., այժմ դարձել է 2 ր., այն էլ դժուարութեամբ է ճարվում։ Ապրիլ-մայիս ամիսներին արտերը մեծ ապագայ էին խոստանում, գիւղացին կարծում էր, որ բոլոր պակասութիւնները կը հոգայ և դեռ մի երկու տարվայ էլ հաց կունենայ, բայց անընդհատ տեղացող անձրևները այնպէս վնասեցին արտերին, որ գիւղացին մի տարվայ հաց էլ չի ունենայ. արտերն ամբողջովին պառկել են, հունձը դժուարացել է, հասկերի մէջ հատիկներ չը կան, եղածներն էլ շատ վատ, այնպէս որ եթէ ցորենը ծախենք, մշակի վարձ իսկ չի գոյանայ։ Ընդհանրապէս հայ գիւղերի արտերը բաւարար են, մանաւանդ «տուկլուզ» կոչված ցորենը։ Խոտերի ևս մեծ առատութիւն է, թէև անձրևը սրանց վնասեց։ Ֆօրստեր

Գանձակի բարքերից

Գանձակ, 12 յուլիսի

Շաբաթ, ամսիս 4-ին, երեկոյեան դէմ, Գանձակում, հայոց թաղում, պատահեց հետեւեալ դէպքը. տեղիս հանգուցեալ Ն. Դ. Աֆանասեան անունով գոյութիւն ունեցող հիւանդանոցի կառավարչի մօտ ծառայելիս է լինում մի հայ գիւղացի ջահել աղջիկ (որպէս աղախին). նոյն հիւանդանոցում ծառայելիս է լինում և մի թուրք։

Յիշեալ օրը, ամսիս 4-ին, աղախինը պէտք է գնար իրանց տուն, տնեցիներին գիւղ ճանապարհելու։ Հիւանդանոցից դուրս գալուն պէս, սրան հետեւում է յիշեալ թուրք ծառայողը, և սրանք հանդիպում են իրար Մեվեսևսկայա փողոցում։ Հակառակ պէս՝ սրանց խօսակցութեանը ականատես վկայ է դառնում մի կօշկակար, որը տեսնելով որ թուրքը յորդորում է աղջկան փախչել իր հետ, մի ուրիշ մարդու օգնութեամբ, բռնում է երկուսին էլ և յանձնում ոստիկանութեան։ Այստեղ գործի հանգամանքը իմանում են մի քանի այլ անձինք, որոնք սպասելով յիշեալ տղին, հէնց որ սրան ազատում է ոստիկանը հիւանդանոց վերադառնալու համար, յարձակվում են նրա ետևից որ բռնեն։ Տղան փախչում է. բայց հիւանդանոցի մօտ նրան բռնելով՝ մի լաւ ծեծում են, ուզենալով սրանով «խրատել»... Ցարուցված աղմուկը իմանալով, իսկոյն դուրս է վազում ոստիկանը, հասնում տեղը և մի քանի զինուորների օգնութեամբ տղային ազատում ու տանում-յանձնում հիւանդանոցին։ Միենոյն բանը ուզում են անել և աղջկայ հետ, բայց սրան ևս ոստիկանը փախցնում է նրանց ձեռքից և ազատում՝ թագցնելով ոստիկանատանը։

Այս դէպքը պատճառ եղաւ, որ ադմինիստրական խիստ միջոցներ ձեռք առնէ նահանգական բարձր իշխանութիւնը։

Պէտք է ասել, որ վերջին ժամանակներս, չեմ իմանում անհայտ եղանակների շնորհիւ, պատերազմի օգուտութեամբ, թէ մի ուրիշ պատճառով, սաստիկ տարածվել են մեր քաղաքում, հայերիս մէջ, զանազան սիրահարական գործեր. գոնէ այս մասին շատ բաներ, շատ առէ-կօսէներ են պտտում։ Եւ մեր հայերը, հետեւելով հրէաների մասին «Черта осѣдлости» տխրող օրէնքին, ուզում են սահմանափակել իրանց աղջիկների զբօսնելու տեղերը, նշանակելով այն գետափի մօտ գտնվող բուլվարը և հայոց ակումբի ծաղկանոցը, ուր օդը այնքան թարմ է, զով ու առողջարար։

Ի հարկէ, սա պալիատիվ միջոց է և ո՞վ է իմանում թէ հետեւանքը ինչ կարող է լինել. ցաւը նրանումն է, որ մեր ծնողները շատ քիչ են մտածում իրանց զաւակների կրթութեան և դաստիարակութեան մասին. եթէ ուզում էք, որ նրանք բարոյական սահմանում մնան, տուէք նրանց լաւ կրթութիւն ու դաստիարակութիւն, և այն ժամանակ, հաւատացնում եմ, կարիք չի լինի սահմանափակել նրանց զբօսնելու տեղերը, և միանգամից վերջ կը դրվի այժմ այնքան խօսակցութեան առարկայ դառած բամբասանքներին, առէ-կօսէներին։ Յովսէփ Խօջայեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Ամսիս 5-ի երեկոյեան Երևանեան հրապարակում և 26-ին ցերեկով մի քանի եկեղեցիներում ուղղափառ հոգեւորականութիւնը, գլխաւորութեամբ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսի, կատարեց գոհաբանական մաղթանքներ։ Փողոցներում եղան եկեղեցական թափօրներ։ Թէ առաջին և թէ վերջին օրը մաղթանքներին՝ հրապարակում և եկեղեցիներում՝ մեծ բազմութիւն կար։

◆ Կիրակի, ամսիս 26-ին, Վանքի աւագ եկեղեցում, հայ դերասան-դերասանուհիների նախաձեռնութեամբ, կատարւեց հոգեհանգիստ այս օրերս Բագւում վախճանված դերասանուհի Սաթենիկ Ադամեանի յիշատակին։ Հոգեհանգստին բաւական հասարակութիւն կար։ Սակայն մի բան, որ շատ էր աչքի ընկնում, դա այն էր, որ Հայ Դրամատիկ. Ընկ. վարչութեան կողմից ոչ ոք ներկայ չէր։

◆ Յուլիսի 29-ին, չորեքշաբթի, քաղ. դումայի դահլիճում նշանակված է զինուորական-արդիւնաբերական կոմիտէտի նիստը կովկասեան ճիւղի համար պրեզիդիում ընտրելու։

◆ Քաղ. վարչութիւնը ծրագրում է ազգաբնակութեան կարիքների համար բանալ փայտի պահեստ։ Մտադրութիւն կայ նոյն ազգաբնակութեան համար գնել մեծ քանակութեամբ կալամբ և գետնախնձոր։ Վերջին մթերքները վաճառելու է քաղ. վարչութիւնը առքի գնով։

◆ Փոխարքայի դիւանատնից տեղեկութիւն կայ, որ թոյլատրված է համակայսերական մատակարարական գումարներից բաց թողնել 500,000 ր. Քութայիսի նահանգում վերջին հեղեղներից և միւս աղէտներից վնասվածներին։

◆ Թիֆլիսի վաճառականական բանկը յայտնել է բորսային կոմիտէտին, որ վնասված զօրականներին պաշտօն տալու հարցը ի նկատի է առնված։ Պաշտօններ կը տրվեն հնարաւորութեան չափով։

◆ Գրել էինք, որ քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը երեք շաբաթվայ արձակուրդով մեկնեց հանքային ջրերը. նա գնացել է Եսսենտուկի։

◆ Քաղաքային տնտեսական յանձնաժողովի նախագահը այս օրերս նիստ է նշանակելու հացի և մսի սակագինը քննելու համար։

◆ Նահանգապետ Ստրախովսկիի նախագահութեամբ կազմված է մի խորհրդակցութիւն՝ նահանգի գիւղական համայնքները խմբաւորելու հարցի համար։

◆ Ստացանք «Աղբիւր» և «Տարազ» հանդէսների յունիս-յուլիս ամիսների միացեալ № №-ները։ Հանդէսները կազմված են շատ շքեղ և բովանդակալից։ Շքեղ է մանաւանդ «Տարազը», ուր տպված են բազմաթիւ պատկերներ ու նկարներ վերջին անցքերի վերաբերեալ։ Այսպէս՝ օրինակ՝ տպված են լուսանկարները Մեծ Իշխան Կոնստ. Կոնստանտինովիչի, Խէչոյի, Դր. Աւշարեանի, Արամի, Արմենակ Եկարեանի, Համազասպի խմբի, Վահան վ. Տէր-Գրիգորեանի և այլոց։ Տպված են շատ տեսարաններ Վանի շրջանից, պատկերները Վանի հիմնարկութիւնների, Վանի լճի, Վարագայ սարի և այլն և այլն։ Հանդէսները թողնում են հաճելի տպաւորութիւն։ Յօդուածներ կան Վանի, Վասպուրականի և առհասարակ վերջին անցքերի մասին։

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Եսսենտուկիից արտաքսված են Ռուսաստանի հետ կռւող պետութիւնների մի քանի հպատակներ։

◆ Յուլիսի 12-ին և 13-ին եկած կարկուտից վնասվել են Բորչալուի գաւառի Կաւրթան և Հայդարբէկ գիւղերի ցանքսերը։

◆ Ուրիշ քաղաքների օրինակով, Կարսում էլ մտադրութիւն կայ կազմել մի մշտական յանձնաժողով Կովկասի զօրքերին ծխախոտ մատակարարելու համար։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Ներքին գործերի մինիստրը յայտնեց, որ ներկայումս դժուարանում է հերթին դնել ազգային հարցերը, մասնաւորապէս հրէական հարցը։

◆ Սամարայի փոխ-նահանգապետ Գորչակովը Սամարայից արտաքսել է բոլոր լատիշներին։

◆ Առաջիկայ օգոստոսի 7-ին լինելիք զինուորակոչական վիճակահանութեան պատճառով լուսաւորութեան մինիստրութիւնը վերացրել է բարձրագոյն դպրոցները ընդունելու քննութիւնները, որոշելով վկայականների քննութիւն։

◆ Պետական Դումայի նստաշրջանը երկարաձգվելու է լինելու։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Հետաքրքրական տեղեկութիւններ են տպվում վրաց լրագրներում Սղնախի գաւառի Գուրջաանի գիւղին կից գտնվող «Ախտալա» կոչված բուժիչ ցեխաջրերի մասին։ Ենթադրում են, որ այդ ցեխաբուժարանը պէտք է լինի դարմանող հրաբխատեղի։ Ըստ «Սախ. Փ.» լրագրի այնտեղի թղթակցի, գոյութիւն ունեն եօթն հատ աւազաններ, որոնցից 5-ը այր մարդկանց, իսկ երկուսը կանանց համար է։ Բժշկվում են կաշուի դրսի հիւանդութիւններ, յօդացաւեր, ջղային հիւանդութիւններ և այլն։ Ինչպէս յայտնի է, յուլիսի 11-ին փոխարքայի օգնականի գլխաւորութեամբ Թիֆլիսից ուղեւորվեց մի կոմիսիա, որի նպատակն է քննութեան ենթարկել այդ ցեխի բուժիչ յատկութիւնը՝ ապագայում կուրորտ դարձնելու նպատակով։ Կոմիսիան իր հետ բերել է ցեխի նմուշը, որը քննութեան առնելուց յետոյ կը յայտնէ իր որոշումը։

◆ Սամտրէդիի ոստիկանութիւնը, բժ. Ջաշի մասնակցութեամբ, կեղծված դեղեր վաճառելու համար արձանագրութիւն է կազմել այնտեղ դեղատուն պահող Ն. Կ-շվիլիի վրա և պատասխանատուութեան է ենթարկել նրան։

◆ Թիանէթի գաւառի մի շարք գիւղեր ենթարկվել են սաստիկ կարկտահարութեան, որից վնասվել են արտերը և խոտհարքները։

◆ «Սաք.» լրագրի ասելով, Սուրամի շրջակայ գիւղերում ստացվել է աջող հունձ և ընդհանրապէս բերքը լաւ է այս տարի։

◆ «Սախ. Փ.» լրագրի ասելով՝ Լանչխօ շրջանի Շուխութ գիւղում զօրեղ կերպով տարածված է փորհարինք հիւանդութիւնը։

◆ Քութայիսի «Ախալի Կվալի» վրաց շաբաթաթերթում կարդում ենք.

«Այս քանի օրս ոստիկանատուն էին կանչված Քութայիսում լոյս տեսնող «Ախալի Կվալի», «Սամշոբլօ» և «Կօօպերացիա» թերթերի խմբագիրները, որոնց յայտնեցին, որ այսուհետև մի-մի օրինակ իրանց հրատարակութիւններից պէտք է ներկայացնեն ոստիկանատուն՝ լոյս տեսնելուց անմիջապէս յետոյ»։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՀԻՒԾՎԱԾՈՒԹԻՒՆ

ու նիհարութիւն, եթէ առաջացած է թոքախտից, սիֆիլիսից եւ կամ այլ քրոնիկական հիւանդութիւններից, նեվրաստենիան եւ ջղային հիւանդութիւնները, սեռական թուլութիւնը, սրտի հիւանդացումները, զառամութիւնը մեծ աջողութեամբ բժշկում է Սպերմին-Պելը, որի մասին վկայում են աշխարհիս ամենայայտնի բժիշկների բազմաթիւ դիտողութիւնները գրականութեան մէջ։

Սպերմին-Պելը միակ իսկական, բազմակողմանի փորձված Սպերմինն է. այդ պատճառով էլ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել „ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԵԼԻ“ անուան վրա և չը գնել կեղծվածները, հեղուկներ և սերմային գեղձերից պատրաստված մահլամներ, որպէս անպէտք նմանողութիւններ, որոնք թէ յատկութեամբ և թէ ներգործութեամբ Սպերմին-Պելի հետ ոչ մի առնչութիւն չունեն և յաճախ պարունակում են առողջութեան համար վնասակար տարրեր։

Ցանկացողներին ուղարկվում է ձրիաբար «Цѣлебное дѣйствіе Спермина» գիրքը. ամբողջ օրգանօտէրապիայով հետաքրքրողներին ուղարկվում է՝ 4 հատ 7-կոպէկանոց նամակադրոշմ ստանալուց յետոյ՝ նոր լոյս տեսած «Цѣлительныя силы организма» գիրքը։

Սպերմին-Պելին կայ ամենուրեք։

Профессоръ Д-ръ ПЕЛЬ и С-вья Петроградъ

Մատակարար Նորին Կայսերական Մեծ. Դրան

№ 4 0—5

խայից հիւանդութ. և ծախկահատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի հիւանդութ.։

Ս. Գ. ՆԱՐԱԳԵՑԵԱՆ—12—1 ժ. ներքշ. հինգշ. և բաթ. երեխայոց ներքին և հիւ.ն ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ՆՐԵԿՈՆՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—127

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

15 ԿՈՊԷԿ

քառ. սաժէնը, Թօխլիաուրի գիւղից 2 վ. հեռ. վրա, 2674 ֆ. ծովի մակերևոյթից բարձր, ծախվում է անտառամաս (սօսի, կաղնի, հաճարի, բոխի և այլն ծառերից բաղկացած) ամարանոցի համար։ Անտառամասի տարածութիւնն է 250 ք. սաժ. և աւելի։ Ունեցած ծախքերը կը ծածկվեն պատրաստված փայտից, իսկ գետինը կը մնայ գնողին համարեա ձրի։ Ծախվում են նոյնպէս քառ. սաժ. 15 կոպ. հողամասեր, բաղկացած 900 և աւելի քառ. սաժ., ընկերական պայմաններով այգի ձգելու համար։ Հողամասն ունի առատ ջուր և գտնվում է Սագարէջօ կայարանից (Կախէթեան երկ.) 5 վ. հեռ., իսկ Թօխլիաուրկի պլատֆորմայից 2 վ. հեռ. վրա։ Կօջօրում, պօստային կայարանի մօտ, վերին խճուղու վրա ծախվում են ամարանոցի վայրեր՝ 300—1000 ք. սաժ.։ Տեղեկանալ՝ I Тумановская ул. № 13, Бухгалтерскіе курсы Теръ-Степанова. 460. 10—7

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

վաճառվում են հետեւեալ հրատարակութեանց սակաւաթիւ օրինակները

1) ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ, Գր. Արծրունու գրական գործուն. 25-ամեակի առիթով, Խ. Մալումեանի, գ. 50 կ.
2) АГРАРНЫЯ ПРОБЛЕММЫ, Ал. Калантаръ, . . . գ. 10 կ.
3) СУДЬБА ТАБАКОВОДСТВА НА ЧЕРНОМОРСК. ПОБЕРЕЖЬѢ, Ал. Калантаръ, . . գ. 15 կ.
4) ԻՆՔՆԱԿՈՉ ԻՇԽԱՆԸ, Վիլհէլմ Հաուֆի, թարգմ. օր. Վ. Տէր-Նիկողայոսեանցի, . գ. 10 կ.
5) АРМЯНСКАЯ ПОЭЗІЯ ВЪ ЛИЦѢ РАФАИЛА ПАТКАНЬЯНА, Гр. Чалхушьяна, . . գ. 50 կ.
6) ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐ, բժ. Ա. Բաղդասարեանի, . . գ. 05 կ.
7) ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ՀՐԱԲՈՒԽ, Վ. Լօնկևիչի, . . գ. 06 կ.
8) ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒՀԻ, Շէէգրինի, թարգմ. Խ. Մ.-ի, . գ. 05 կ.
9) ԵՐԿՈՒ ՆՈՎԷԼԼԱ, Իւհաննի Ահոյի, թարգմ. Լ. Բաբայեանի, գ. 10 կ.
10) ՍԻՍՏԵՄ, Մ. Հալբէի, և ԵՐՋԱՆԻԿ ԻՇԽԱՆԸ, Օ. Վայլդի, թարգմ. Լ. Բաբայեանի, գ. 15 կ.
11) ՀՕՐՅԵՆ, Գ. Տէր-Ռուբինեանի, գ. 40 կ.
12) ԴԺՈԽՔ, Յ. Ջանիկեանի, II հատ., գ. 30 կ.
13) СѢРА, Лекція д-ра А. Арцруни, գ. 20 կ.

Այս գրքերից մի մի օրինակ պահանջողներին զեղչ է լինում 20%, ճանապարհածախսն էլ մեզ վրա։

Դիմել՝ Ред. газеты «МШАКЪ», Тифлисъ.

(8) 0—2

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	8 ժ. 5 ր.	երեկ.
	» Բօրժօմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժօմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Գոլովինի, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$9^{1}/_{2}$—2 ժ. ներքին, ջղային և երե-

Ղարաբաղի Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրոցի համար հարկաւոր է ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ, բարձրագոյն կրթութեամբ, առ նուազն երեք տարվայ մանկավարժական փորձառութեամբ, շաբաթական 6 դասով, տարեկան երկու հազար չորս հարիւր (2400) ռուբլի ռոճիկով։ Ցանկացողները կարող են դիմել դպրոցի հոգաբարձութեան մինչև առաջիկայ օգոստոսի 15-ը հանդերձ curriculum vital-ով։

(օ.մ.) 498. ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ 3—1

Առեւտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան հովանաւորութեան ներքոյ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

ԵՐԿՍԵՌ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

(Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր., № 24, տէլ. № 9—76.)

Խնդիրների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից։ Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ից։ Ծրագիրներն ու կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի դիւանատնից։

(կ. ե. հ.) 480. 0—5